

Economisch-Statistische Berichten

Stad en platteland

★

Drs. L. Brakel

Internationale produktiviteitsvergelijking

★

Dr. Ir. J. Sevenster

De omvang van de melkproduktie

★

Drs. P. H. M. Cremers

Veiligheidsaspecten van atoomenergie

(IV)

★

Europa-bladwijzer

No. 2b

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2162

WOENSDAG 10 DECEMBER 1958

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Verhuur van Brandkasten

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

vacatures

Grote verwarmingsindustrie in Nederland

zoekt voor de leiding van een nieuw op te richten neven-
bedrijf voor werken in Nederland en België

EEN DIRECTEUR

Candidaten met diploma's en ervaring inzake toepas-
sing van centrale verwarming, luchtbehandeling, ven-
tilatie en sanitair-techniek kunnen solliciteren.

Zij, die reeds bekend zijn met de organisatie, de plan-
ning en het personeelsbeleid van een dergelijke onder-
neming, genieten de voorkeur. Kennis van de Franse taal
strekt zeer tot aanbeveling. Leeftijd tot plm. 50 jaar.
Vestigingsplaats Maastricht. Huisvesting beschikbaar.
Salaris nader te bepalen naar rato van opleiding, be-
kwaamheid en ervaring.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met 2 recente pas-
foto's worden gaarne ingewacht onder no. E.-S.B. 41-1,
postbus 42, Schiedam.

Geheimhouding verzekerd.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Financiering van invoer,
uitvoer en transitio

Alle assurantien

Beleggingen en
vermogensbeheer

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: 0 1800-52939. Administratie: 0 1800-
38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementsprijs: franco per post; voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, foestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm. (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van
redenen te weigeren.

Stad en platteland

De geschiedenis van de mensheid is op de keper beschouwd een geschiedenis van steden. Babylon, Memphis, Athene, Rome, Parijs en New York waren of zijn brandpunten van de menselijke activiteit. De loop der historie werd uitgemaakt in de steden. Of gedroogd keileem of beton het constructiemateriaal vormde, doet weinig ter zake. Het platteland — vanouds woongebied van een belangrijk deel van de bevolking — komt er een beetje bekaaid af. Niet alleen in de geschiedschrijving, maar ook wat betreft de economische en sociale outillage (nutsvoorzieningen, wegnen, onderwijsinstellingen, e.d.).

In de waardering voor het leven op het platteland vindt men als bij zovele zaken de wentelgang der opvattingen duidelijk weerspiegeld. Te onzent werd in de eerste jaren na 1945 door sociologen en planologen van naam de stad gebrandmerkt als een poel des verderfs. Over het landelijke leven werd de loftrumpet gestoken. Anno 1958 neigen de meningen meer naar steden van ten minste 200.000 inwoners. Slechts dan zou een

basis aanwezig zijn voor volledige ontplooiing van sociale en culturele activiteiten. Indien de mens de „volle stedelijkheid” deelachtig wordt, zou hem een maximum aan welzijn beschoren zijn.

Hoe dit ook zij, in ons land met zijn vele ruimtelijke problemen — het westen en overig Nederland, satellietsteden, regionale industrialisatie, ontwikkelingsgebieden — moet elke verruiming van ons inzicht in de verhouding stad en platteland met vreugde worden begroet. Het volijverige C.B.S. heeft dan ook ditmaal wel een zeer goede greep gedaan met zijn publikatie „Typologie van de Nederlandse gemeenten”¹⁾. Aan de hand van morfologische,

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek: „Typologie van de Nederlandse gemeenten naar urbanisatiegraad”, 1958. Diagram overgenomen met toestemming van het C.B.S.

sociaal-economische en functionele kenmerken zijn de uitkomsten van de Volks- en Beroepstelling 1947 en de Woningtelling 1956 bewerkt. Het resultaat is een classificatie van de gemeenten naar urbanisatiegraad. De ruim 1.000 Nederlandse gemeenten zijn in drie hoofdcategorieën ingedeeld: plattelandsgemeenten, geïndustrialiseerd platteland en steden. Door een onderverdeling in sub-groepen zijn er in totaal 12 typen gemeenten te onderscheiden.

De confrontatie van de C.B.S.-cijfers met onze, wellicht enigszins „verveelde”, kennis is verfrissend en verrassend.

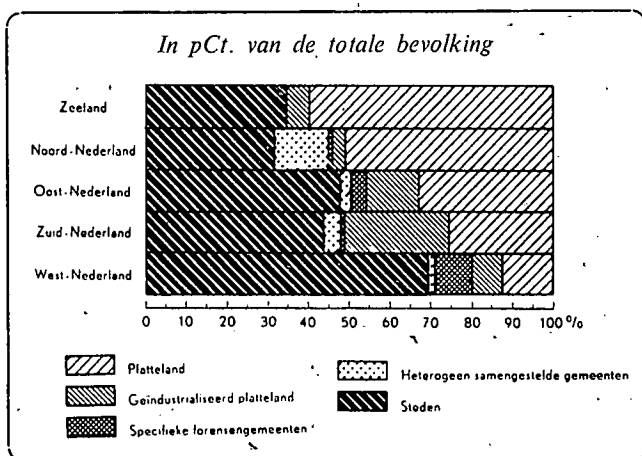
Tegen deze achtergrond van cijfers wordt duidelijk, waarom het platteland in Noord-Nederland zo fervent strijdt voor een modernisering en schaalvergroting van de samenleving. Men kent hier slechts uitersten: of platteland of stad. De overgangsvorm van het geïndustrialiseerde platteland, welke in Zuid-Nederland zo sterk naar voren treedt, is hier onbekend. In de Randstad Holland woont slechts 13 pCt. van de bevolking in plattelandsgemeenten; het is evenwel ons

kostbaarste agrarische produktiegebied. Het percentage van onze bevolking, woonachtig in plattelandsgemeenten, blijkt in een decennium gedaald te zijn van 29,3 tot 24,7. Achter dit, wellicht weinig imponerend cijfer, verbergt zich echter een diep-ingrijpende verandering in de economische structuur van grote delen van ons platteland en in het gedragspatroon van de plattelander.

De cijfers van het C.B.S. zijn veelzeggend en belangrijk. Van meer betekenis is deze publikatie — waarvoor Keuning en Steigenga met hun studies de grondslagen hebben gelegd — waarschijnlijk als stimulans en uitgangspunt voor andere onderzoeken. Onderzoek, dat zich ook dient bezig te houden met de problematiek van het platteland en zijn bewoners, die reeds te vaak stiefmoederlijk zijn bedeed.

Rotterdam.

Drs. R. RIJNEVELD.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Stad en platteland, door Drs. R. Rijnveld	967	Ingezonden stuk:	
Internationale produktiviteitsvergelijking, door Drs. L. Brakel	968	Prijsstabilisatie, inflatoire druk en overbesteding, door Mr. W. J. Wijnberg met een naschrift van Drs. M. van Amelsvoort	979
De omvang van de melkproduktie, door Dr. Ir. J. Sevenster	972	Boekbespreking:	
Veiligheidsaspecten van atoomenergie (IY), door Drs. P. H. M. Cremers	975	C. Northcote Parkinson: De wet van Parkinson; oefeningen in beleid, bespr. door Drs. J. H. Zoon	980
Europa-bladwijzer No. 2b	977	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	980

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

In dit artikel wordt, naar aanleiding van enige onlangs verschenen publikaties, dieper ingegaan op het vraagstuk van de internationale vergelijking van bruto nationale produkten en produktiviteiten. Eerst worden in het kort de resultaten weergegeven waartoe bedoelde publikaties zijn gekomen. Daarna behandelt schrijver hoe de zgn. gemiddelde produktiviteit — d.w.z. het quotiënt van de totale produktie per land gedeeld door het aantal werkelijk economisch actieven — een betere indicator kan zijn van de arbeidsproductiviteit in een land. Schrijver toont aan dat Nederland volgens deze maatstaf, o.a. door een gering percentage werkende vrouwen, op hetzelfde niveau ligt als België, Noorwegen en Engeland. Handhaving van een, vergeleken met andere landen, lage consumptiequote en een hoge investeringsquote is gezien de sterke bevolkingsaanwas vereist, opdat de gemiddelde produktiviteit op peil blijft.

Internationale produktiviteits- vergelijking

Aanleiding tot het schrijven van dit artikel was in eerste aanleg datgene, wat het Centraal Bureau voor de Statistiek in het Maandschrift van september 1958 over internationale vergelijking van bruto nationale produkten en produktiviteiten in West-Europa ten beste gaf. Vervolgens noodde de belangstelling, die de Nederlandse pers t.a.v. het door het Centraal Bureau gepubliceerde aan de dag legde, tot een diepere beschouwing van de aangeroerde problematiek der produktiviteitsvergelijking. Teneinde aansluiting aan het artikel in vermeld Maandschrift te verkrijgen, zij het schrijver dezes vergund, een korte samenvatting te geven van hetgeen het Centraal Bureau voor de Statistiek naar voren bracht.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek begint met een vergelijking van de bruto nationale produkten over het jaar 1956 (d.w.z. de totale waarde van alle in dat jaar voortgebrachte goederen en diensten zonder aftrek van afschrijvingen) tegen marktprijzen van de bij de O.E.E.S. aangesloten landen per inwoner. Uit deze vergelijking blijkt, dat Nederland, binnen de groep van industrieel ontwikkelde landen, op één na de laagste positie inneemt. Slechts Italië heeft per inwoner een geringere produktie (zie tabel 1, kolom 2).

Bij omrekening van de diverse bruto nationale produkten werd gebruik gemaakt van de officiële wisselkoers. Aangezien deze koersen gefixeerd zijn, houden zij geen rekening met in de loop der jaren optredende, onderlinge prijsverschiuvingen. Het is derhalve voor het beter vergelijkbaar maken van de bruto nationale produkten gewenst een correctie in de wisselkoersen aan te brengen, waardoor relatieve inflatie c.q. deflatie wordt geneutraliseerd.

Een studie van de O.E.E.S., waarin zulks voor een aantal Westeuropese landen geschiedde, kwam in deze het Centraal Bureau te hulp. Deze studie tracht nl. voor een aantal landen de reële koopkracht van de nationale valuta te berekenen. Dit geschiedt als volgt: de totale hoeveelheid goederen en diensten in een jaar (i.c. 1955) per land gekocht, wordt met behulp van de officiële wisselkoers in dollars uitgedrukt. Hierna wordt berekend, wat men in Amerika voor eenzelfde goederen- en dienstenpakket zou moeten betalen. Vergelijkt men beide bedragen, dan resul-

teert hieruit een gewijzigde koers, gebaseerd op koopkrachtpariteit. De afwijkingen van de officiële koersen met deze koopkrachtkoers voor de diverse landen, geven tevens aan, hoe de werkelijke koopkrachtverhoudingen in West-Europa onderling zijn. Bij gebruikmaking van deze zgn. pariteitskoersen en de prijsontwikkeling over 1956, verbeterde het voor ons land relatief zo sombere beeld van de produktie per hoofd in dier voege, dat excessieve verschillen verdwenen. De op één na slechtste plaats bleef echter behouden (zie tabel 1, kolom 3).

Waarom is deze ongunstige positie te wijten? Is dit een gevolg van een relatief geringe gemiddelde arbeidsproductiviteit of spelen andere factoren in deze een rol? /

Bij de deling van het bruto nationaal produkt door het aantal inwoners werd in het voorafgaande het deeltal verbeterd; een tweede stap kan wijziging van de deler zijn. Dit betekent een herziening van het aantal inwoners. Voor een berekening van de gemiddelde produktiviteit is zulks noodzakelijk; het gaat dan immers om het aantal personen, opgenomen in het produktieproces. Een land met verhoudingsgewijs hoge geboorte- en lage sterftcijfers, zoals het onze, heeft nu eenmaal, ook al is de gemiddelde produktiviteit op een internationaal peil, per hoofd van de totale bevolking een geringe produktie. Het C.B.S. berekende derhalve het bruto nationaal produkt per hoofd van de leeftijdsgroep 15-64 jaar, de zgn. beroepsbevolking en elimineerde op deze wijze de verschillen in bevolkingsstructuur. De hieruit voortvloeiende produktiviteitsverhoudingen zijn voor ons land niet direct ongunstig. Wij komen dichterbij het gemiddelde niveau en nemen van de acht onderzochte landen de zesde plaats in (zie tabel 1, kolom 4).

In tabel 1 is een overzicht gegeven van de resultaten der berekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Een antwoord op de vraag, of de gemiddelde produktiviteit in Nederland op internationaal niveau ligt, is evenwel nog niet gegeven, aangezien een per land wisselend deel van de beroepsbevolking tot de economisch actieven behoort. Niet meer dan een globale benadering is dus verkregen. Het C.B.S. stelt zulks zelf eveneens. Produktivi-

TABEL 1.

Land	Bruto nationaal- produkt per hoofd in 1956	Idem kolom 2 gecorrigeerd naar koopkracht- verhoudingen	Bruto nationaal produkt per hoofd van de leeftijdsgroep 15-64 jaar
(1)	(2)	(3)	(4)
Ver. Koninkrijk	175	118	110
Noorwegen	137	111	107
Frankrijk	157	107	104
Denemarken	127	108	104
België	144	108	101
Nederland	100	100	100
West-Duitsland	118	110	98
Italië	63	65	59

Bron: Deze indices werden overgenomen uit het Maandschrift van het C.B.S. van september 1958. Nederland = 100. De volgorde der landen is overeenkomstig hun plaats in kolom 4.

teitsvergelijking is eerst mogelijk, indien de totale produktie per land wordt gedeeld door het aantal daadwerkelijk economisch actieven. Het aldus per land te verkrijgen quotiënt drukt uit datgene, wat gemiddeld per economisch actieve aan waarde tot het nationaal produkt wordt bijgedragen en mag uit dien hoofde de gemiddelde produktiviteit van een land worden genoemd. De grootte van deze gemiddelde produktiviteit is van verschillende factoren afhankelijk. De belangrijkste zijn: natuurlijke rijkdommen, infrastructuur, intensiteit en duur van de arbeid, efficiency en organisatie van de ondernemingen en — last not least — de kapitaalintensiteit der produktie.

De gemiddelde produktiviteit is een indicator van de arbeidsproduktiviteit in een land. Internationale vergelijking tussen diverse landen, zoals hieronder geschiedt, mag dan ook niet geheel op één lijn worden gesteld met vergelijkingen van eenzelfde bedrijf op verschillende tijdstippen of tussen verschillende bedrijven in eenzelfde tak van voortbrenging. Hier deelt men geproduceerde hoeveelheden door aantal gewerkte manuren en moet dan, zo mogelijk, rekening houden met kwaliteitsverschillen in zowel de produktie als in verbruikte manuren. Doet men dit niet, dan dreigt een foutieve beoordeling van de arbeidsproduktiviteit.

Bij het vergelijken van de gemiddelde produktiviteit tussen verschillende landen moet, wat betreft het trekken van conclusies t.a.v. de arbeidsproduktiviteit per land, nog meer voorzichtigheid worden betracht. Verschillende landen brengen immers niet alleen verschillende kwaliteiten van één produkt, doch eveneens geheel verschillende soorten produkten voort. Voor zover de produktiestructuur in het ene land zich van die van het andere onderscheidt, zal de factor arbeid slechts bij toeval op dezelfde wijze met de andere produktiefactoren worden gecombineerd. Vervolgens is als deler voor de berekening van de gemiddelde produktiviteit, bij gebrek aan voldoende statistische gegevens, in plaats van het aantal manuren, het aantal economisch actieven ¹⁾, genomen. Uit een en ander vloeien, en zeker wanneer men uitgaat van bruto nationale produkten, verschillen in gemiddelde produktiviteit voort, zonder dat deze iets zeggen over de produktiviteit van de arbeid in de vergeleken landen.

Ondanks deze onzuiverheden, is de gemiddelde produktiviteit een waardevolle vergelijkingsmaatstaf voor de gemiddelde prestatie per economisch actieve in verschillende landen. Zulks althans voor zover — hetgeen in dit onderzoek het geval is — de vergeleken landen bijv. sterk

¹⁾ Inclusief werklozen. Gezien de in 1956 algemeen heersende full-employment is dit van weinig betekenis. Een uitzondering hierop vormt Italië met zijn structurele werkloosheid.

zijn geïndustrialiseerd en daarom alle voor een belangrijk deel vergelijkbare en ten dele zelfs indentieke produkten voortbrengen. Ten slotte zij opgemerkt, dat een hoge produktiviteit nog geen economisch verantwoorde produktie betekent. Voor landen met een vrije en tevens open economie, moet zulks echter wel het geval zijn, zodat wij deze kwestie verder buiten beschouwing laten.

Ter verkrijging van een beeld van het deel van de totale bevolking, dat tot de groep economisch actieven behoort, werden meerdere statistieken geraadpleegd. Voor enkele landen ontbraken statistische gegevens betreffende het jaar 1956. Met behulp van door de O.E.E.S. gepubliceerde demografische gegevens en bekende ontwikkelingen in andere landen, moest deze moeilijkheid door het maken van schattingen worden overwonnen. Met een zeker foutenpercentage dient derhalve rekening te worden gehouden.

In tabel 2 is een overzicht gegeven van het percentage economisch actieven van de totale bevolking in 1956.

TABEL 2.

Land	Aantal economisch actieven in procenten van de totale bevolking
West-Duitsland a)	50,0
Ver. Koninkrijk b)	46,0
Denemarken b)	49,5
Frankrijk a)	44,6 d)
Noorwegen b)	42,0
Italië a)	40,7
België b)	40,0
Nederland c)	38,3

a) Bron: Annuaire des Statistiques du Travail 1957.

b) Geschat op basis van gegevens uit de Annuaire des Statistiques du Travail 1957 en Demographic trends in Western Europe 1951-1971 (O.E.E.S.).

c) Bron: Arbeidsmarktbeschrijving 1957 (Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid).

d) Het percentage voor 1957, dat zonder veel bezwaar eveneens voor 1956 kan worden toegepast.

Nederland neemt zeer duidelijk de laagste plaats in. Hoewel geen recente gegevens aanwezig zijn — geput moest worden uit de publikaties van de laatste bevolkingstelling, die in 1947 plaatsvond — is het toch wel duidelijk, dat behoudens het hoge geboortecijfer en lage sterftecijfer, het relatief gering aantal werkende vrouwen in deze een grote rol speelt.

Tabel 3 geeft een overzicht van de percentages werkend mannen en vrouwen.

TABEL 3.

Land	Jaar	Economisch actieve mannen in procenten van de totale manne- lijke bevolking	Idem voor vrouwen
West-Duitsland	1956	66,9	34,8
Ver. Koninkrijk	1951	66,6	27,4
Denemarken	1953	65,3	33,9
Frankrijk	1957	61,2	29,1
Noorwegen	1950	65,2	19,9
Italië	1956	62,9	19,5
België	1947	63,3	19,0
Nederland	1947	61,0	19,5

Bron: Annuaire des Statistiques du Travail 1957 (Bureau International du Travail).

Het relatief weinig deelnemen van de vrouw aan het produktieproces heeft specifieke gevolgen, zowel voor de bepaling van het bruto nationaal produkt als voor het welvaartsbegrip. Het bruto nationaal produkt is een reëel in cijfers vast te leggen grootte. Welvaart daarentegen is immaterieel. Deze wordt gevormd door de gevoelens van bevrediging, verkregen door het consumeren van materiële goederen en ook diensten en is tevens onver-

brekelijk verbonden met vrije tijd, huiselijkheid en dergelijke niet stoffelijke genietingen, waarvoor de mens bereid is het verkrijgen van een groter materieel inkomen op te offeren.

Naarmate nu meer vrouwen in het arbeidsproces worden opgenomen, treden twee gevolgen op voor het nationaal produkt en tevens voor de berekening van dit produkt per hoofd van de arbeidende bevolking en derhalve eveneens voor de produktiviteit. Indien nl. een vroeger in de huishouding werkende vrouw in onze zin economisch actief wordt, d.w.z. bijv. in loondienst treedt, dan betekent dit in vele gevallen, dat niet één vrouw, doch twee vrouwen in loondienst treden. Immers, de vrouw, die haar huishoudelijk werk ruilt voor bijv. kantoorwerk, zal veelal voor haar vroegere niet in het nationaal produkt medetellende huishoudelijke arbeid een tweede vrouw in loondienst aantrekken. Wat dus vroeger niet tot het nationaal produkt werd gerekend, wordt nu toegevoegd. Een extra stijging van het nationaal produkt vindt dus plaats. Daar evenwel de lonen voor vrouwen, zowel in dienstverband als voor huishoudelijk werk, relatief laag zijn, doch iedere werkende vrouw volledig meetelt in het aantal economisch actieven, wordt de gemiddelde arbeidsproduktiviteit gedrukt. Omgekeerd: werken relatief weinig vrouwen, dan is het bruto nationaal produkt naar verhouding laag en de arbeidsproduktiviteit geflatteerd.

Tegenover de geringere totale produktie bij relatief weinig werkende vrouwen, staat een vergroting van het immateriële inkomen. Van theoretisch economisch standpunt gezien, zal het verlies aan materiële welvaart, indien een huisvrouw niet werkt, tenminste moeten worden gecompenseerd door de hieruit voortvloeiende grotere huiselijkheid. Of de welvaart derhalve groter of kleiner is bij het al dan niet in groten getale werken van gehuwde vrouwen, is niet vast te stellen. Vanzelfsprekend kunnen ook andere factoren, bijv. de fiscale belastbaarheid van het inkomen der getrouwde vrouwen, een rol spelen, zodat geen ideale evenwichtssituatie tussen materiële en immateriële welvaart aanwezig is.

Keren wij thans terug tot de gemiddelde produktiviteit. Overeenkomstig de gegevens van tabel 2, is in tabel 4 een overzicht gegeven van het bruto nationaal produkt per economisch actieve en dus van de gemiddelde produktiviteit.

TABEL 4.

Land	Aantal econ. actieven in mln. (1956)	Bruto nationaal produkt in mrd. fld. (1956)	Bruto nationaal produkt per economisch actieve	Idem kolom 4 gecorrigeerd op onderlinge prijsverschillen	Idem kolom 5 Nederland = 100
1	2	3	4	5	6
België	3,6	37.775	10.493	7.901	103,3
Nederland	4,2	32.100	7.643	7.643	100,0
Noorwegen	1,5	13.997	9.327	7.555	98,8
Ver. Koninkrijk ..	23,7	220.517	9.304	7.536	98,6
Frankrijk	19,6	201.792	10.348	7.052	92,7
W. Duitsland	25,3	176.110	6.961	6.495	85,0
Denemarken	2,2	16.792	7.633	6.435	84,2
Italië	20,1	89.267	4.442	4.664	61,0

In tabel 4 neemt Nederland een wel zeer gunstige positie in. Ons land is opgeklommen naar de op één na hoogste plaats. Rekening dient evenwel te worden gehouden met de reeds genoemde foutenmarge. Schatten we deze op ca. 5 pCt., dan heeft de gemiddelde arbeidsproduktiviteit in Nederland eenzelfde orde van grootte als België, Noor-

wegen en het Verenigd Koninkrijk. Frankrijk komt iets achterop. Verklaringen hiervoor zijn enerzijds het sterk agrarische karakter van dit land (in 1954 werkte 28 pCt. van de actieve bevolking in de landbouw, terwijl in 1947 dit percentage in ons land slechts 19 bedroeg), anderzijds de voortdurende inflatie, die bepaald niet selectief werkt. Vele zgn. marginale bedrijven zouden bij een normale geldvoorziening en concurrentie (met name buitenlandse) de strijd moeten staken óf tot rationalisatie dienen over te gaan.

De geringe gemiddelde produktiviteit in West-Duitsland moet voornamelijk worden gezocht in de omstandigheid, dat zoveel vrouwen in het produktieproces zijn opgenomen. Vermoedelijk speelt ook het vluchtelingenprobleem in deze een rol. Verder schijnt de agrarische produktiviteit niet bijster florissant te zijn, terwijl in 1950 nog 23 pCt. van het totaal aantal economisch actieven in de landbouw werkzaam was. Denemarken draagt nog een sterk agrarisch karakter: 25 pCt. van de economisch actieven werkt in deze tak van voortbrenging. Tevens is het percentage werkende vrouwen hoog. De Deense achterstand is hiermede, althans ten dele, verklaard. Voor Italië is de geringe produktiviteit eenvoudig te verklaren. Het achterlijke zuiden met zijn structurele werkloosheid en verhoudingsgewijs lage produktiviteit in de landbouw is ongetwijfeld voor de slechte Italiaanse positie verantwoordelijk te stellen.

We mogen uit het vorenstaande min of meer met een zucht van verlichting concluderen: de Nederlandse gemiddelde produktiviteit, met alle genoemde voorbehouden, is op internationaal niveau. De betekenis van deze gevolgtrekking mag volgens schrijver dezes evenwel niet worden overschat. Immers, het feit dat consumptie en investeringsmogelijkheden per inwoner in Nederland, geprojecteerd op dezelfde grootheden in de overige Westeuropese landen klein zijn, blijft bestaan. Richten we het oog op de toekomst, dan bedreigt dit simpele feit het internationale peil van onze gemiddelde produktiviteit.

De produktiviteit van de arbeid is nu eenmaal niet los te zien van mechanisatie. M.a.w. de gemiddelde produktiviteit is, althans voor een zeer belangrijk deel, afhankelijk van de investeringen, die per arbeider zijn geschied, zodat de investeringen (en wel in de ruimste zin des woords) in het heden in hoofdzaak bepalend zijn voor de produktiviteit van morgen. Investerings op hun beurt zijn weer afhankelijk van besparingen en besparingen van het inkomen en de consumptie.

Investerings kunnen in twee categorieën worden gesplitst, t.w. in breedte-investeringen en in diepte-investeringen. Bij breedte-investeringen vindt een uitbreiding van de kapitaalgoederenvoorraad plaats overeenkomstig de toename van de factor arbeid. Het per arbeider geïnvesteerde kapitaal blijft dan constant. Diepte-investeringen daarentegen verhogen de kapitaalintensiteit van de produktie. Eerstgenoemde soort laat de produktiviteit in beginsel onberoerd, terwijl investeringen van de tweede categorie erop gericht zijn de produktiviteit te verhogen.

Een land als Nederland met een relatief grote jaarlijkse toename van de factor arbeid moet reeds bij constant blijven van de produktiviteit naar verhouding veel investeren (i.c. breedte-investeringen). Indien nu ter handhaving van het internationale peil van de gemiddelde produktiviteit, tevens investeringen per arbeider, die de kapitaalintensiteit van de produktie verhogen (i.c. diepte-investeringen) moeten plaatsvinden, dan drukt de in totaal nood-

zakelijke investeringslast, mede gezien de reeds geringe produktie per inwoner in verhouding tot landen met een minder sterke bevolkingstoename, dubbel zwaar.

De mate, waarin de Nederlandse beroepsbevolking in de komende jaren zal groeien en de verhouding van deze groei t.o.v. die der overige in ons onderzoek betrokken landen, wordt duidelijk in tabel 5 gedemonstreerd.

TABEL 5.

Indices groei beroepsbevolking
(1951 = 100)

	1961	1971
België	99	99,5
Nederland	111,5	128,5
Noorwegen	104	111,5
Ver. Koninkrijk	101	103
Frankrijk	100	106
West-Duitsland	105	102
Denemarken	107	114
Italië	109	116

Bron: „Demographic Trends in Western Europe 1951-1971” (O.E.E.S.).

Geheel exact geven deze indices de toekomstige situatie niet weer, aangezien zij geen rekening houden met migratie. Bovendien nemen zij de groei van de gehele leeftijdsgroep 15-64 jaar in beschouwing. Een en ander betekent, dat de cijfers voor Nederland en ook voor Italië te hoog zijn en voor West-Duitsland te laag. Desalniettemin spreken de getallen van tabel 5 een niet mis te verstane taal. Nederland kan derhalve zijn gunstige positie wat betreft de gemiddelde produktiviteit, indien niet de nodige zelftucht in acht wordt genomen, licht verliezen. Wil ons land zijn huidige positie handhaven, dan betekent dit, dat de toename van het inkomen voor een groter deel bespaard en geïnvesteerd zal moeten worden dan elders. M.a.w. de marginale consumptieneiging zal relatief klein, de marginale investeringsneiging relatief groot moeten zijn.

Dat de Nederlandse consumptiequote thans reeds in verhouding tot de meeste Westeuropese landen laag, de investeringquote daarentegen hoog is, moge tabel 6 demonstren. In deze tabel zijn de diverse categorieën, waaruit het bruto nationaal produkt ontstaat, over een viertal recente jaren in procenten van deze grootheid opgenomen.

De particuliere consumptiequote was over de jaren 1953-1956, zoals uit tabel 6 valt af te lezen, in Nederland het laagst. West-Duitsland volgt ons land op de voet en neemt over de jaren 1953-1955 de tweede plaats in. Noorwegen staat in dezelfde jaren op de derde plaats. In 1956 verwisselden West-Duitsland en Noorwegen van plaats. De overheidsconsumptie was in Nederland relatief hoog. Na het Verenigd Koninkrijk wedijvert ons land met West-Duitsland en Frankrijk om de tweede en derde plaats.

Wat de bruto-investeringen betreft, neemt Noorwegen bij voortduring de eerste positie in. Nederland staat in de jaren 1953, 1954 en 1956 op de tweede plaats. In 1955 eist West-Duitsland, welk land in de overige jaren op de derde plaats kwam, de tweede positie voor zich op (een en ander zonder de handelsbalans in de berekening te betrekken). Deze relatief grote investeringsquoten in het recente verleden waren ongetwijfeld mede bepalend voor de hoge Nederlandse gemiddelde produktiviteit. Het lijkt dan ook geen twijfel, of de geïllustreerde verhoudingen tussen consumptie en investeringen dienen ook voor de toekomst gehandhaafd te blijven, tenzij in het buitenland kapitaalconsumptie zou plaatsvinden.

Alvorens t.a.v. Nederland nader op deze gegevens in te gaan, een enkele opmerking over West-Duitsland. De

TABEL 6.

1953

Landen	Part. cons.	Overh. cons.	Bruto inv. incl. voorraadmutaties	Handelsbalans	Bruto nat. prod. (marktprijzen)
België	70,0	13,0	15,9	1,1	100
Nederland	58,2	14,4	21,6	5,8	100
Noorwegen	62,6	12,9	29,2	— 4,7	100
Ver. Koninkrijk	66,3	18,5	14,5	0,7	100
Frankrijk	68,4	15,5	18,1	0	100
West-Duitsland	59,9	14,9	21,4	3,8	100
Denemarken	67,2	12,2	20,2	0,4	100
Italië	71,7	11,0	19,5	— 2,2	100

1954

Landen	Part. cons.	Overh. cons.	Bruto inv. incl. voorraadmutaties	Handelsbalans	Bruto nat. prod. (marktprijzen)
België	69,4	12,9	17,5	0,2	100
Nederland	58,1	14,5	26,1	1,3	100
Noorwegen	62,4	12,7	30,6	— 5,7	100
Ver. Koninkrijk	66,5	17,9	14,3	1,3	100
Frankrijk	68,1	14,3	16,6	1,0	100
West-Duitsland	60,0	14,5	22,0	3,5	100
Denemarken	69,0	12,8	20,0	— 1,8	100
Italië	69,8	11,3	20,0	— 1,1	100

1955

Landen	Part. cons.	Overh. cons.	Bruto inv. incl. voorraadmutaties	Handelsbalans	Bruto nat. prod. (marktprijzen)
België	68,8	11,4	17,0	2,8	100
Nederland	57,1	14,8	24,8	3,3	100
Noorwegen	61,9	11,9	30,2	— 4,0	100
Ver. Koninkrijk	66,7	17,2	16,3	— 0,2	100
Frankrijk	67,5	13,1	17,9	18,8	100
West-Duitsland	58,3	13,6	25,7	2,4	100
Denemarken	69,2	13,0	17,1	0,7	100
Italië	68,1	11,4	21,6	— 1,1	100

1956

Landen	Part. cons.	Overh. cons.	Bruto inv. incl. voorraadmutaties	Handelsbalans	Bruto nat. prod. (marktprijzen)
België	67,7	11,4	17,9	3,0	100
Nederland	59,1	14,9	28,1	— 2,1	100
Noorwegen	58,8	11,8	29,8	— 0,4	100
Ver. Koninkrijk	65,1	17,3	16,1	— 1,5	100
Frankrijk	68,5	14,6	18,8	— 1,9	100
West-Duitsland	59,2	13,2	24,2	3,4	100
Denemarken	69,1	13,1	18,1	— 0,3	100
Italië	67,8	12,0	21,5	— 1,3	100

Bron: Statistiques Générales (O.E.E.S.).

relatief grote investeringen in en de relatief geringe gemiddelde produktiviteit van dit land schijnen met elkaar in tegenspraak. In deze mag evenwel niet worden vergeten, dat in 1956 50 pCt. van de bevolking in het productieproces was opgenomen, waaronder relatief veel vrouwen, terwijl in 1950 nog slechts 46,3 pCt. van de totale bevolking tot de economisch actieven behoorde. Bovendien doet de vluchtelingenstroom uit Oost-Duitsland (grotendeels bestaande uit volwassenen) de beroepsbevolking veel sterker stijgen dan demografische gegevens doen vermoeden. Voorts is het niet uitgesloten, dat in de jaren 1956 en 1957 niet herstelde oorlogsschade tot extra investeringsactiviteit noopte.

Bij bestudering van tabel 6 dringt zich inzake Nederland de gedachte op, dat in ons land de particuliere consumptiequote in de nabijheid van haar minimum en de investeringsquote in de omgeving van haar maximum is. De particuliere consumptiequote, zijnde een relatief klein deel van het bruto nationaal produkt, moet nl. over een relatief groot aantal inwoners worden verdeeld. M.a.w. de particuliere

Het Landbouwschap heeft onlangs, na voorafgaand onderzoek, de Minister voorgesteld de krachtvoerprijzen kunstmatig te verhogen ter beperking van de melkproductie. Schrijver deelt de mening — gegeven in enkele onlangs verschenen publikaties — dat een kunstmatige beperking ongewenst is, doch levert kritiek op de daarvoor gebruikte argumentatie. De aandacht wordt gevestigd op de toename van het voortgebrachte kwantum melkvet, dat in 1958 ca. 42 pCt. hoger ligt dan in 1938. Schrijver gaat in op de vraag of, gegeven de wenselijkheid van een garantieprijs voor de melk, deze nu juist op het melkvet gebaseerd dient te zijn. Voorts wordt de aandacht gevestigd op de abnormaal sterke toename van de melkproductie sinds de zomer van 1957. Daar bovendien de arbeid voor de melkveehouders voor gemiddeld 85 pCt. een inkomensfactor is en dus slechts voor 15 pCt. kostenfactor, terwijl de arbeid 40 pCt. van de kostprijs van de melk vormt, heeft loonsverhoging niet geleid tot het uitvallen van marginale bedrijven.

De omvang van de melkproductie

Er is enige maanden geleden door het Landbouwschap en het Produktschap voor Zuivel een kleine studiecmissie ingesteld, welke tot opdracht had na te gaan op welke wijze de melkproductie in Nederland enigszins zou kunnen worden beperkt. Mede naar aanleiding van het rapport van deze commissie heeft het bestuur van het Landbouwschap aan de Minister voorgesteld de krachtvoerprijzen kunstmatig te verhogen. Er zijn van andere zijden ook suggesties gedaan tot een meer rechtstreekse beperking van de produktie. Hierdoor is er in economische en landbouwkundige kringen een gedachtenwisseling ontstaan over de vraag of het wel wenselijk is de melkproductie in Nederland te beperken. Het is daarbij niet altijd duidelijk of men dan uitsluitend denkt aan de bovenbedoelde kunstmatige methode van beperking dan wel aan meer natuurlijke mogelijkheden, zoals het geleidelijk corrigeren van fouten, welke wellicht in de afgelopen jaren in de landbouw- en speciaal de zuivelpolitiek zijn gemaakt.

Met het gangbare resultaat van deze gedachtenwisseling: geen kunstmatige beperking kan ik volledig instemmen. Er dreigt echter het gevaar dat door deze gedachtenwisseling en het resultaat daarvan de aandacht wordt afgeleid van het kernprobleem wat ik als volgt zou willen formuleren:

„Is in het raam van de economische ontwikkeling te verwachten dat het rendabel is in Nederland melk en zuivel gedeeltelijk voor export te produceren, indien wordt uitgegaan van een kostprijs, gecalculeerd op de wijze zoals voor de garantieprijsberekening gebruikelijk is?”

In het bestek van een weekbladartikel is voor dit vraagstuk natuurlijk geen volledige en zeker geen volledig verantwoorde oplossing te geven. Ik wil echter trachten er een bescheiden bijdrage voor te leveren, gedeeltelijk aan de hand van kritiek op en aantekeningen bij publikaties, welke de laatste tijd over het vraagstuk in engere zin (dat van de kunstmatige beperking) zijn verschenen. Hierbij

(vervolg van blz. 971)

consumptie per hoofd is in verhouding tot de overige Westeuropese landen nog geringer dan het bruto nationaal produkt per inwoner (tabel 1, kolom 2) reeds was. Gezien de toenemende intensiteit der onderlinge contacten in Europa en de hieruit resulterende bekendheid met elkaanders consumptiegewoonten en consumptieniveaus, is schrijver dezes dan ook de overtuiging toegedaan, dat een verslechtering van enige betekenis in het Nederlandse consumptieniveau t.o.v. dat in de omringende landen op grote weerstand zal stuiten.

Bij een minimale consumptiequote en een maximale investeringsquote kan gemakkelijk een inflatoire situatie ontstaan. Dit beeld openbaarde zich in 1956, toen consumptie- en investeringsquoten stegen. Dit geschiedde evenwel niet straffeloos. De lopende postenrekening van de betalingsbalans werd sterk deficitair, een bewijs van het feit, dat de investeringen de besparingen overtroffen. De enige sector, die de particuliere consumptie enig soelaas zou kunnen bieden en/of de investeringsquote voor verruiming vatbaar maken, is de in ons land relatief grote

sector der overheidsconsumptie. Op de vraag, of dit in feite uitvoerbaar is, kan binnen het bestek van dit artikel niet worden ingegaan.

De overheidssector aldus buiten beschouwing latend, zij het reeds gestelde. „In Nederland moet relatief een grote investerings- en kleine consumptieneiging heersen” als slotconclusie nogmaals herhaald. Dit dringt des te meer, gezien de grote afhankelijkheid van ons land van zijn buitenlandse afzet. Opvoering van de investeringen door inflatoire financiering is derhalve voor Nederland, zeker voor zover er sprake zou zijn van een relatieve inflatie, ongewenst.

Naast al deze sombere geluiden t.a.v. de ontwikkeling van onze particuliere consumptie, mag ten besluite van dit artikel een zij het zwakke optimistische klank niet ontbreken. In Europa staan wij immers op de drempel van de economische integratie. Wellicht, dat deze met haar vrij kapitaalverkeer en vrije migratie ons land te hulp zal komen, waardoor de persoonlijke materiële welvaart sneller zal kunnen stijgen dan thans in de verwachting ligt.

's-Gravenhage.

L. BRAKEL, cc. drs.

zijn nl. stellingen en premissen geponeerd, welke in verband met de opinievorming over het hoofdprobleem, niet onweersproken kunnen blijven¹⁾.

De toename van de produktie.

Er wordt herhaaldelijk op gewezen dat de melkveestapel, althans tot 1957, vrijwel constant is gebleven en dat de toegenomen produktiviteit per dier geleid heeft tot een uitbreiding van de melkproduktie (vergeleken met de vooroorlogse jaren ca. 15 pCt.), welke geringer is dan de bevolkingstoename in Nederland. Neemt men ook nog de welvaartstoename en de verbeterde voeding in binnen- en buitenland in aanmerking dan is deze toename van de produktie zeker niet overdreven te noemen. Wat de melkplasp betreft kan niemand dit bestrijden. Echter, het vetgehalte van de melk is intussen wel zeer sterk gestegen. De Jager geeft (zonder commentaar) een stijging van 37 pCt. van dit gehalte tegenover 1939. Als zijn schatting van de totale melkproduktie in 1958, nl. 6½ mrd. liter juist is en wij aannemen dat het melkvetgehalte over het gehele jaar gerekend 0,03 pCt. hoger zal zijn dan verleden jaar, dan komen wij tot een produktie van rond 245.000 ton melkvet tegenover 172.000 ton in 1938, dus een toename van 42 pCt. Deze toename is wel verontrustend. Immers, er is herhaaldelijk voor gewaarschuwd, dat er voor de afzet van dit vet en vooral van de boter grote moeilijkheden zouden komen. Het melkbestemmingsrapport²⁾, waarin de vooruitzichten in het algemeen vrij ongunstig werden beoordeeld, was in het bijzonder voor de boter pessimistisch.

De praktijk van de gehele na-oorlogse periode is geweest dat de combinatie van boter en magere melkpoeder vrijwel nooit de kostprijs van de melk kon opbrengen. Terwijl melkveehouders en zuivelindustrie er terecht op kunnen wijzen dat tot 1956 de garantie niets of vrijwel niets heeft gekost, is dit feit van de verliezen op de boterproduktie steeds gemaskeerd door de egaliserende manipulaties van het Zuivelfonds. Terwijl er dus tot 1957 inderdaad ook in commerciële zin geen overproduktie van de andere melkbestanddelen is geweest, was die er wel voortdurend voor het melkvet. Via de egalisatie is in de jaren, dat de garantie niet effectief behoefde te zijn, de totale opbrengst van de melk daardoor aanmerkelijk gedrukt, ten koste van de „vrije uitloop”. Na 1956 hebben ook de verliezen op het melkvet de industriewaarde van de melk het sterkst gedrukt en daarmee naar verhouding de grootste offers van het Landbouw-Egalisatiefonds gevergd. Voorzover deze verliezen (mede) veroorzaakt zijn door het lage vetgehalte van de consumptiemelk behoren ze eigenlijk onder het hoofd consumentensubsidie thuis. Immers, de Overheid heeft tot dusverre het standaardisatiepercentage zo laag gehouden ten behoeve van de consumentenprijs en daarmee (naar zij meent) van de volksgezondheid. De extra boterproduktie, welke daarvan het gevolg is, heeft de gemiddelde opbrengst van dit produkt sterk gedrukt. In dit verband is het dan ook zeer wenselijk dat de S.-E.R. bij het probleem van de consumentensubsidie op de melk het vraagstuk van het vetgehalte mee in studie neemt.

Ook zonder standaardisatie van de consumptiemelk op een laag vetpercentage zou de opbrengst van de boter

onbevredigend zijn geweest. Nederland is niet het enige land waar de technische verbeteringen in de melkveehouderij vooral tot uiting komen in de verhoging van het vetgehalte van de geproduceerde melk. De voortdurende verhoging van de melkvetproduktie ging gepaard met een aanmerkelijke druk op de afzetmogelijkheden door de tendens van beperking van het verbruik van vet, door de nog steeds beter wordende kwaliteit van de margarine en in de laatste paar jaar ook in het bijzonder door de toenemende bereiding van „filled milk” in sommige Aziatische landen (filled milk is een combinatie van opgeloste magere melkpoeder en plantaardige vetten³⁾).

Ook als men er van uitgaat dat in de Nederlandse landbouwpolitiek een garantie voor de melkprijs wenselijk of noodzakelijk is, dient dus ernstig aandacht te worden besteed aan de vraag of dit grotendeels een garantie moet zijn voor de opbrengst van het geproduceerde melkvet. De garantie is gekoppeld aan een melkvetgehalte (voorheen 3,50 thans 3,70) dat aanmerkelijk hoger ligt dan het vetgehalte niet alleen in de consumptiemelk, maar ook in melk voor kaas, volle melkpoeder en volle gecondenseerde melk. Zowel bij de bepaling van de prijs, welke de zuivelindustrie in eerste instantie aan de veehouders uitbetaalt, als bij de nabetalings uit Zuivelfonds en Landbouw-Egalisatiefonds wordt voor melk met een hoger vetgehalte nog een aanmerkelijke toeslag gegeven. Tot en met het melkprijsjaar 1956-1957 waren de nabetalings zelfs uitsluitend op het geleverde melkvet gebaseerd.

Het is duidelijk dat op deze manier de melkvetproduktie extra is gestimuleerd, terwijl de toename daarvan (welke toename landbouwtechnisch te verwachten was) om markt-economische redenen juist moet worden afgeremd. Op dit probleem van de garantieprijs en het vetgehalte kom ik in verband met de internationale kostprijsverhoudingen nog terug.

Omvang van de produktie in verband met kostprijs en garantieprijs.

Het is duidelijk dat door een kunstmatige beperking van de melkproduktie per bedrijf en ook door een verhoging van de krachtvoerprijzen de gemiddelde produktiekosten per kg melk zouden stijgen. Het is echter volkomen onjuist, nu de opvatting te doen post vatten dat (dus) vanwege de kostprijs (en de budgettaire lasten worden er dan meteen maar bij betrokken) niet naar een zekere beperking van de melkproduktie zou moeten worden gestreefd. Immers, deze zou heel goed iets kleiner kunnen worden door een vermindering van het aantal bedrijven waar melk wordt geproduceerd. Dat kan gepaard gaan met een toename van de gemiddelde oppervlakte-, veestapel- en melkproduktiecijfers per veehouder. Dit was trouwens de tendens in de afgelopen jaren. Het aantal rundveehouders liep volgens de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek van 1955 tot 1956 terug met 8.500. Deze daling bedroeg van 1956 tot 1957 daarentegen slechts 2.400. (Ofschoon een klein deel van de rundveehouders geen melkproducenten is, mag aangenomen worden dat de trend van het aantal melkleveranciers daardoor zeker niet beïnvloed wordt). Het heeft, naar mijn mening, geen zin berekeningen

¹⁾ Dit betreft vooral de brochure van G. J. Blink en zijn preadvies voor het laatste landhuishoudkundig congres over „Wanbegrip over Melk en Zuivel” en het artikel van Drs. C. de Jager in „E.-S.B.” van 8 oktober 1958, getiteld „Beperking van de melkproduktie ongewenst.”

²⁾ Betekenis en Bestemming der Nederlandse Melk- en Zuivelproduktie, maart 1950.

³⁾ Voor een uitvoerige studie over de oorzaken en gevolgen van de wijziging in de waarderingen voor de verschillende melkbestanddelen kan verwezen worden naar het artikel van de heer K. H. Schalkers over „Veranderingen in de structuur van de wereldzuivelproduktie”, gepubliceerd in het Landbouwkundig Tijdschrift van maart/april en mei 1958.

te maken over verschillende kostprijzen van uiteenlopende hoeveelheden totaal in Nederland geproduceerde melk. Evenals in alle andere bedrijfstakken hangt die kostprijs in de eerste plaats af van de per productie-eenheid en per bedrijf voortgebrachte hoeveelheden.

Bij de beschouwingen over de stijging van de totale Nederlandse melkproductie wordt te veel aandacht gevestigd op het feit, dat t/m 1956 deze stijging zeker niet abnormaal kan worden genoemd. Met het voorbehoud wat ik boven reeds maakte wat betreft de melkvetproductie kan ik het daarmee eens zijn. De toename is sinds de zomer van 1957 echter wel abnormaal groot.

Hoeveelheid melk afgeleverd door veehouders
(× 1 mln. ton)

Periode	15/9-15/3	15/3-15/9	15/9-15/9
Melkjaar			
1955/1956	1,78	3,09	4,87
1956/1957	1,84	3,27	5,11
1957/1958	1,95	3,41	5,36

Dat is dus in twee jaren een toename van 10 pCt., terwijl van 1950-1956 de productie vrijwel niet was toegenomen. De gunstige weersomstandigheden en de lage krachtvoerprijzen sinds medio 1957 hebben daarop ongetwijfeld een belangrijke invloed gehad. Voorheen hebben echter dergelijke omstandigheden nooit een zo grote verandering veroorzaakt. Ik ben er dan ook van overtuigd dat andere factoren een grotere rol hebben gespeeld en wel de ongevenaarde verhoging van de garantiëprijs in het begin van 1957 (in één keer met ca. 20 pCt.!) gecombineerd met minder gunstige prijzen voor de meeste akkerbouwprodukten en de algemene economische recessie waardoor vooral op het platteland de arbeidsmarkt omsloeg van krap naar ruim.

Deze combinatie van factoren heeft op verschillende manieren de omvang van de productie beïnvloed. In de eerste plaats is er op de bestaande gemengde bedrijven een zekere mate van verschuiving ontstaan ten gunste van de melkproductie. In de tweede plaats zijn er additionele melkproducenten bijgekomen op bedrijven, welke voorheen alleen of vrijwel alleen akkerbouwprodukten voortbrachten. Deze ontwikkeling is duidelijk waarneembaar aan de oppervlakte blijvend grasland. Terwijl deze oppervlakte van 1955 op 1956 nog met 3.000 ha was verminderd, nam zij van 1956 op 1957 met ruim 10.000 ha toe en van 1957 op 1958 met nogmaals 20.000 ha. In de derde plaats is de afvloeiing van kleine producenten op sub-marginale bedrijven, welke afvloeiing voorheen een compensatie was voor de produktiestijging door technische verbeteringen op de grotere bedrijven, sterk verminderd of misschien zelfs tot staan gekomen. Deze ontwikkeling illustreert nogmaals het boven reeds gestelde dat de gemiddelde kostprijs voor het gehele land niet of nauwelijks samenhangt met de omvang van de totale productie.

Aangenomen mag worden dat ook zonder de belangrijke verhoging van de garantiëprijs het feit van het bestaan van deze garantie onder de gegeven omstandigheden in samenwerking met de andere twee factoren een uitbreiding van de melkproductie ten gevolge zou hebben gehad. Wij moeten ons dan ook wel realiseren dat bij iedere volgende enigszins belangrijke algemene economische recessie deze combinatie een abnormale produktiestijging gepaard zal doen gaan met een verminderde vraag in het binnenland

en ongunstige prijsverhoudingen op de internationale markten. Het gevaar dat in dergelijke perioden de lasten, welke voor de Schatkist uit de garantie voortvloeien, excessief zullen stijgen is dus groot⁴⁾.

De arbeid als kostprijsfactor in de melkproductie.

De vaststelling van de veel hogere garantiëprijs in het begin van 1957 (met terugwerkende kracht vanaf november 1956) heeft de produktie te sterk gestimuleerd, maar bovendien de eerste belangrijke kloof doen ontstaan tussen de garantiëprijs en de opbrengst. Ook indien de zuivelmarkten nadien niet waren „ineengestort” (zoals autoriteiten en meestbelanghebbenden de naar hun mening belangrijkste oorzaak van de grote tekorten van het zuivelfonds bestempelen), maar ongeveer op hetzelfde niveau waren gebleven, zou de staatskas een aardig sommetje voor het nakomen van de garantie hebben moeten bijpassen. De toentertijd gecalculëerde kostprijsverhoging werd voor het overgrote deel veroorzaakt door loonsverhoging. Ofschoon wij toen tegelijkertijd begonnen aan de bestedingsbeperking waren deze loonsverhogingen het resultaat van de in de voorgaande jaren in onze algemene economie bereikte produktiviteitsstijgingen en de politieke wens om de beloningen in de landbouw in principe op hetzelfde niveau te brengen als die voor gelijkwaardige arbeid in andere bedrijfstakken. Indien dergelijke maatregelen werden doorgevoerd in een volkomen particuliere bedrijfssector zonder rekening te houden met de arbeidsproduktiviteit en de marktpositie voor de eindprodukten, zou dit door het uitvallen van de marginale bedrijven tot een produktievermindering leiden. In dit geval werden de kosten echter via de garantiëprijs door de Overheid gedragen.

Indien de aldus gecalculëerde verhoging van de loonkostenfactor voor het merendeel van de bedrijven een overeenkomstige reële kostenverhoging zou hebben betekend, zou er althans geen stimulans voor produktieuitbreiding zijn geweest. Echter het overgrote deel van deze gecalculëerde loonfactor is in feite voor de ondernemers in de melkveehouderij geen kosten- maar een inkomensfactor (volgens De Jager zelfs gemiddeld voor 85 pCt.). Volgens uitlatingen van Minister Vondeling tijdens de recente Kamerdebatten bedragen de loonkosten 40 pCt. van de kostprijs. Als men nu weet dat in de garantiëprijs voor alle verrichte arbeid (onafhankelijk of deze door de 15 pCt. betaalde arbeidskrachten dan wel door de 85 pCt. ondernemers en gezinsleden is verricht) de volledige sociale lasten, extra overwerkvergoedingen enz. enz. zijn gecalculëerd dan kan men zich gemakkelijk voorstellen dat vooral in tijden van recessie op de kleinere bedrijven waar meestal nog een potentieel arbeidsoverschot aanwezig is, de produktie van melk wordt uitgebreid. Vandaar ook de geografische verschuiving van de produktie: tot 1957 een kleine teruggang in de provincies met de grotere bedrijven en de laagst gecalculëerde kostprijs: Friesland en Noord-Holland en een niet onbelangrijke toename in de streken met de „gezinsbedrijven”, zoals Noord-Brabant ofschoon die streken een hogere (gecalculëerde) kostprijs hebben.

In mijn in 1950 en 1953 verschenen studies over de Nederlandse zuivel⁵⁾ heb ik een geleidelijke verhoging van

⁴⁾ Op de invloed van de recessie op de consumptiezijde heeft inmiddels Prof. Witteveen reeds gewezen. Zie „E.-S.B.” van 5 november 1958.

⁵⁾ Dols en Sevenster: „Produktie en Bestemming van Melk in Nederland”; Sevenster: „Produktie en Bestemming van Melk in Nederland” II.

Schrijver vermeldt allereerst enkele reacties naar aanleiding van het rapport, dat door de Commissie voor radio-actieve straling van de Verenigde Naties is uitgebracht. Voorts schenkt hij enige aandacht aan het rapport van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, dat als Nederlandse bijdrage tot de Tweede Internationale Atoomconferentie te Genève werd ingezonden. In dit rapport werd o.a. aangedrongen op internationale controle op radio-actieve straling. Op de Atoomconferentie is ook ruime aandacht geschonken aan de methoden, waarop radio-actief afval, afkomstig van reactoren en proefnemingen, kan worden verwijderd. Het komt schrijver voor, dat het afvalprobleem niet alleen in verband met de daaraan verbonden economische en technische aspecten ter conferentie is behandeld, maar ook — en wellicht vooral — uit veiligheidsoverwegingen.

Het was te verwachten, dat van verschillende zijden op het rapport van de door de Verenigde Naties samengestelde commissie voor radio-actieve straling — aan welks inhoud wij een vorig maal¹⁾ in dit blad aandacht schonken — zou worden gereageerd. Zo geeft de American Atomic Energy Commission (A.E.C.) te kennen met voldoening te hebben geconstateerd, dat de commissie als haar overtuiging heeft uitgesproken, dat de gevaren, verbonden aan radio-activiteit, geen beletsel behoeven te vormen voor een toenemend vreedzaam gebruik van atoomenergie. De A.E.C. steunt de aanbevelingen van de commissie der Verenigde Naties tot verdere diepgaande studie van de gevolgen der radio-activiteit. In antwoord op enkele conclusies van het rapport der Verenigde Naties stellen Britse atoomdeskundigen, dat de kans, dat de door kernproef-explosies veroorzaakte radio-actieve neerslag ziekten ten gevolge zal hebben, uiterst gering is.

Van de vele andere rapporten, die nog zijn verschenen, noemen wij dat van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, dat handelt over radio-actieve besmetting in Europa en dat werd ingezonden als één der Nederlandse

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 22 oktober 1958.

(vervolg van blz. 974)

de melkproductie in Nederland verantwoord genoemd (voor 1960 werd een bruto productie van 6½ mrd. kilo geschat). Een belangrijke factor in de motivering van deze stelling was echter het feit van het potentiële bevolkingsoverschot in Nederland en ten gevolge daarvan vooral op het platteland relatief lage arbeidslonen. Deze overweging is trouwens een belangrijke factor geweest bij het bepalen van de gehele na-oorlogse landbouwpolitiek, evenals van de bevordering der industrialisatie. Deze laatste is geslaagd, in eerste instantie mede dank zij het in internationaal verband relatief lage Nederlandse loonniveau en in tweede instantie vooral dank zij de stijgende arbeidsproductiviteit. Daardoor kon het loonniveau worden opgetrokken.

Veiligheidsaspecten van atoomenergie

(IV)

bijdragen op de Tweede Internationale Atoomconferentie, die van 1 tot 13 september jl. in Genève plaatsvond. In de inleiding van dit rapport, dat tot titel draagt „International aspects of radio-active contamination in Western Europe and the necessity of international control arising from it” staat te lezen:

„In Western Europe there is great industrial activity and, in connection with it, this area is densely populated; therefore special account should be taken of the possibility of radio-activity being spread by air and water. The same applies naturally to other industrialised areas in the world (e.g. the United States and the Soviet Union). In Western Europe however, conditions are more complicated because the territorial frontiers in this area are at comparatively short distances from one another since this area is divided among a great number of sovereign states (United Kingdom, France, Luxemburg, Belgium, the Netherlands, Western Germany, Denmark, Norway). As a result Western Europe is in a particularly vulnerable position as regards the possibility of radioactive hazards crossing territorial frontiers. For this reason the Western European countries are highly interested in all those international control measures which would have to be taken to combat the hazards of radioactivity on an international level. The object of this report is to elucidate the problems referred to. In the first place an enumeration is given of the sources of danger and the ways in which radioactivity may cross territorial frontiers.

Aan dit hogere niveau worden nu ook de vergoedingen in de landbouw aangepast. Daardoor is de arbeidsintensieve melkproductie in plaats van een aantrekkelijke een verliesgevende bedrijfsrichting geworden. De vraag is dus, of het vroegere motief van het instandhouden van veel werkgelegenheid ook onder deze omstandigheden nog kan gelden voor het, o.a. door garanties, stimuleren van de melkproductie. Daarvoor moet dan ook degelijker worden nagegaan hoe de Nederlandse kostprijs zich verhoudt tot de buitenlandse en hoe (mede in dat verband) de afzet zich zal kunnen ontwikkelen. Ik hoop daarop binnenkort iets nader in te kunnen gaan.

Rotterdam.

Dr. Ir. J. SEVENSTER.

This is followed by a slightly more detailed discussion on the points which are most important particularly from an international point of view. In the light of these points a discussion follows as to what conclusions must be drawn in regard to conditions in Western Europe".

Wat de conclusies met betrekking tot de internationale controle betreft, zegt het rapport het volgende:

- a. International regulation in regard to radioactive hazards is urgently required.
- b. For Western Europe this problem is more urgent than for any other part of the world, because in addition to its great industrial activity and very dense population, this area is covered by a great number of sovereign states as a result of which the territorial frontiers are often at a comparatively short distance from one another.
- c. It would be highly desirable if a world wide co-operation between experts would come into existence for the collection and exhaustive elaboration of all data available on the way in which radioactive nuclides in the water of seas, rivers, canals, lakes etc. move into and through mineral and biological systems (mud, plants, animals). This elaboration of available data would enable the establishment of directives concerning maximum permissible concentrations in sea and river water, or in certain seas or rivers.
- d. Since there is no doubt that the results of a study as meant under c. would still reveal many deficiencies it would be desirable to draw up a research program with the object of:
 1. measuring radioactivity of surface and ground waters,
 2. experimental research into the movement of radioactive nuclides from water into other systems. This research work would have to be organised by an appropriate international body and on the widest possible basis.

In addition it should be pointed out that it is essential to start the measuring of radioactivity mentioned under point 1. at an early date because of the necessity to know the natural activity level.

- e. Finally, it should be pointed out that the early conclusion of an adequate international agreement would have an appreciable, positive psychological effect on public opinion; this would benefit the possibilities of development of nuclear industry to a considerable extent".

Volgens een verklaring van Dr. H. Riemens, adviseur voor atoomzaken bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, stelt de Nederlandse Regering zich achter de meningen die in dit rapport worden uitgesproken. In de toelichting, die de leider van de Nederlandse delegatie, Prof. Dr. J. H. de Boer, ter conferentie op dit rapport gaf, wordt o.a. gezegd, dat het van belang is, dat zo spoedig mogelijk een conventie tot stand komt, waarin regelingen worden getroffen voor gevallen waarbij in West-Europa radio-actieve besmetting optreedt. Het zou volgens Prof. De Boer beter zijn, dat deze conventie er komt vóórdat zich het eerste besmettingsgeval voordoet en hij voegde er aan toe dat hier misschien een taak lag voor het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (I.A.E.A.), voor Euratom, of voor de O.E.E.C. dan wel voor een combinatie van enkele dezer instellingen.

Naar aanleiding van het door de Koninklijke Academie van Wetenschappen samengestelde rapport is door Dr. Riemens verklaard, dat alles wat in enig Westeuropees land op het gebied van atoomenergie gebeurt, repercussies kan hebben voor de andere Westeuropese landen en als voorbeeld werd hierbij door hem genoemd het ongeluk dat enige tijd geleden in de Britse plutoniumfabriek te Windscale plaats vond. De radio-activiteit, die daarbij is vrijgekomen is — aldus Dr. Riemens — in het Instituut voor Radio-biologie te Rijswijk geregistreerd.

Inzake het veiligheidsprobleem is op de Tweede Internationale Atoomconferentie door Sir John Cockcroft, hoofd van de Britse delegatie, nog medegedeeld, dat tot nu

toe de stralingdoses, opgenomen door personen, die in de atoombranche werkzaam zijn, bevredigend laag kunnen worden genoemd. In Engeland heeft men nu voor het eerst bewezen, dat de particuliere industrie op dit terrein commercieel kan werken zonder dat het personeel aan te veel straling blootstaat. Naar zijn mening zijn op de conferentie geheel nieuwe gezichtspunten naar voren gekomen ten aanzien van de genetische gevolgen van de straling en zullen de kwantitatieve voorspellingen over de genetische gevaren thans geheel moeten worden herzien. Het is n.l. gebleken dat de frequentie in het optreden van genetische mutaties niet evenredig is aan de ontvangen stralingdoses, zoals tot nu toe als vrij vaststaand is aangenomen. Bovendien is gebleken — en ook daarover heeft men tot nu toe een andere mening gehad — dat de vrouwelijke cellen veel minder gevoelig zijn voor straling dan de mannelijke. Ook is door Cockcroft nog medegedeeld, dat de veiligheid van de nieuwste reactoren thans zo bevredigend is dat hij er geen gevaar in ziet, wanneer men deze reactoren plaatst in dichtbevolkte gebieden waar de meeste energie nodig is.

Een laatste punt waar wij in verband met de veiligheid op in willen gaan, is hoe het radio-actieve afval afkomstig van reactoren en proefnemingen dient te worden verwijderd. Op de atoomconferentie te Genève werden voor de verwijdering en behandeling van de radio-actieve afval verschillende methoden aangegeven. De Amerikanen noemen het „in zee gooien” van de afval een onherroepelijke daad want men maakt daardoor voor zichzelf en voor anderen de controle onmogelijk. De Russen waren dezelfde mening toegedaan en zij deelden tevens mede, dat van deze vorm van verwijdering in de Sowjet-Unie nooit gebruik was gemaakt. In mijn land, zo verklaarde de Russische afgevaardigde, wordt de vloeibare afval geconcentreerd, zo mogelijk in vaste stoffen omgezet en op veilige plaatsen begraven. Dit heeft — aldus deze afgevaardigde — het voordeel dat men er later, als bepaalde afvalstoffen alsnog economisch van waarde zouden blijken, nog gebruik van kan maken.

De Canadees, Dr. L. C. Watson kwam met het voorstel om de vrijgekomen stoffen uit het splijtingsproces te vermengen met glas en daar een vaste massa van te maken, die men daarna veilig ergens kan opbergen. Deze vermeniging met glas biedt verschillende voordelen. De samengesmolten glasmasa is bestendig tegen inwerking van water en tegen straling en chemische omzettingen; het proces van de omzetting van het vloeibare afvalmateriaal in een vaste stof is hierbij tamelijk eenvoudig en het geheel kan gemakkelijk en economisch worden opgeborgen.

Volgens Amerikaanse deskundigen heeft de tijdelijke opslag van vloeibaar radio-actief materiaal in tanks zich tot nu toe een veilige methode betoond — 65 miljoen gallons van dit vloeibare radio-actieve materiaal zijn tot nu toe in de Verenigde Staten in tanks opgeborgen —, maar zij vraagt een hoge mate van controle en de weerstand van de gebruikte tanks is ook nog niet precies bekend. Gelijkelijk op de Canadese glasmethode is die welke door de Amerikaan Dr. C. E. Stevenson werd genoemd: in de Verenigde Staten zijn proeven genomen met concentratie en afkoeling van het afval die tot vaste vorm moet leiden, door het toevoegen van Portland cement, klei, kleimengsels, kalk of bruinkool. De Fransman Dr. C. Bernard deelde mede dat het afval van Marcoule, dat tussen de 150-200 m³ per dag bedraagt, volgens bepaalde methoden wordt gezuiverd en dan in de Rhône geloosd. Twee interessante rapporten in dit verband zijn nog: „The role of waste management in the develop-

Europa-bladwijzer

No. 2b

Vrijhandelszone en Europese Economische Gemeenschap.

De vrijhandelszone brengt begrijpelijkerwijs vele pennen in beweging. Het nummer van 5 mei 1958 van het Europa-Archiv is hoofdzakelijk aan dit onderwerp gewijd. Onder de suggestieve titel „Die Freihandelszone als Krisenherd der europäischen Integrationspolitik” behandelt een drietal schrijvers achtereenvolgens (blz. 10707 - 10728) „Politische Aspekten der gegenwärtigen Integrationsbemühungen” (W. Cornides), „Wirtschaftliche Probleme der Verhandlungen über die Freihandelszone” (N. Kohlhasse en J. Willmann) en „Freihandel und Nationale Wirtschaftspolitik” (W. Stützel).

In zijn Amsterdams (G.U.) proefschrift: „De Freihandelszone als Economische Integratievorm voor West-Europa” (160 blz. Leiden 1958) geeft G. H. J. Abeln een uiteenzetting over de E.E.G. en de vrijhandelszone. Naar zijn mening bestaat er een natuurlijke ontwikkeling in de richting van economische integratie. Dit is in het bijzonder het geval bij de hoger ontwikkelde landen (bijv. in West-Europa), gevolg van het feit dat de groter wordende productie-eenheden steeds ruimere afzetmarkten vragen; door de hoge kwaliteit der produkten zijn deze afzetmarkten alleen te vinden in landen met een grote koopkracht, zodat de neiging bestaat tot toeneming van de onderlinge handel van deze landen. De schrijver wijst o.a. op het gevaar van economische blokvorming waartoe de E.E.G. kan leiden en op de nadelige gevolgen van een ontwikkeling in deze richting.

In The Banker van september 1958 betoogt de bekende hoogleraar W. Röpke in een gezond kritische bijdrage („European Trade - The Great Divide”, blz. 580-588), dat de E.E.G. zonder vrijhandelszone Europa zal desintegreren in plaats van verenigen. In de praktijk zal de E.E.G. een besloten en geen open „club” zijn, evenals reeds de E.G.K.S. „If there can be no free trade area then let it be recognized that the path chosen by the Rome Treaty has been a mistake”. Dr. H. Kahmann meent daarentegen („Der gemeinsame Markt im Kreuzfeuer der GATT-Kritik”, Europa-Archiv van 20 maart 1958), dat de oprichting van de E.E.G. niet noodzakelijkerwijs een belangentegenstelling tussen de leden van de E.E.G. en de buitenwereld te weeg zal brengen.

Jacques Ferry, délégué général de la Chambre syndicale de la Sidérurgie française, schrijft in de 2e aflevering van

(vervolg van blz. 976)

ment of the nuclear energy industry” van Joseph A. Lieberman en „Storage of high level radioactive wastes-design and operating experiences in the United States” van O. H. Pilkey. In dit laatste rapport wordt vermeld dat de A.E.C. opbergmogelijkheden voor radio-actief afval heeft in Hanford (Washington), in Savannah-River (South Carolina) en in Idaho Falls (Idaho).

Het komt ons voor, dat het afvalprobleem op de conferentie te Genève niet alleen in verband met de daaraan verbonden economisch en technische aspecten zo uitvoerig werd besproken, maar ook — en misschien wel vooral — uit veiligheidsoverwegingen.

Breukelen.

Drs. P. H. M. REMERS.

1958 van Politique Etrangère (blz. 181-196) onder het opschrift „La création d'une zone de libre échange serait-elle conciliable avec l'existence de la Communauté du Charbon et de l'Acier?”. Ferry borduurt voort op het standpunt dat Frankrijk heeft doen horen met betrekking tot de vrijhandelszone: „non”. „Mais ce 'non' ressemble fort à celui d'une femme du monde un peu coquette, un 'non' qui veut dire 'peut-être’”. Eveneens van Franse hand zijn Mario Levi's „Réflexions sur la zone de libre échange” (Politique Etrangère, 1958, blz. 312-325), die verrassen door hun zeldzaam objectieve waardering van de bezwaren welke tegen de vrijhandelszone zijn aangevoerd.

Ook de Engelsen beginnen hoe langer hoe meer aandacht aan de Europese economische eenwording te besteden. De Economist Intelligence Unit wijdt nu elke week in haar bulletin „World Business spotlight” een volle bladzijde aan European free trade developments, terwijl zij in haar drie-maandelijke rapporten over de economische toestand in geselecteerde delen van de wereld twee nieuwe series heeft opgenomen, namelijk „Common market countries” en „Free trade area countries”.

In The Economic Journal van juni 1958 schrijft H. H. Liesner over „The European Common Market and British Industry” (blz. 302-316). Dit artikel bevat een interessante poging om, op grond van het huidige patroon van de Britse buitenlandse handel, de veranderingen te bepalen in de binnenlandse Britse productiestructuur, welke op lange termijn het gevolg zouden zijn van een „free trade area”. Uit 's schrijvers zeer voorlopige en zeer onvolledige resultaten blijkt wel, dat het effect van de „free-trade area” bijzonder gecompliceerd is: verwachte inkrimping en verwachte expansie betreffen niet bepaalde industriële sectoren in hun geheel, doch zullen zich in het algemeen meer voordoen als verschuivingen binnen elke bedrijfstak.

De door schrijver gevolgde methode, met alle door hem toegegeven tekortkomingen, biedt interessante perspectieven voor de ook voor Nederland zo hoog nodige verdere studie op dit gebied.

Het invloedrijke Britse tijdschrift The Round Table bevat in het juni-nummer van dit jaar een belangwekkend artikel (ongesigneerd) over „The Common Market and its relation to a free trade area” (blz. 238-247). De Engelse oud-Minister van Financiën Peter Thorneycroft legde zijn ideeën over Englands positie ten aanzien van de Europese éénwording en de vorming van een vrijhandelszone neer in het Amerikaanse Foreign Affairs van april 1958 („The European Idea”, blz. 472-479).

De Europese Commissie bracht op 17 september 1958 haar Eerste Algemeen Verslag uit aan het Europese parlement. Dit document bevat een overzicht van de werkzaamheden der commissie, welke natuurlijk nog van voorbereidende aard waren. Tevens wordt aandacht gewijd aan de fundamentele problemen, waarvoor de commissie in de eerstkomende jaren zal komen te staan.

De Revue du Droit Publique et de la Science Politique bevat in de jrg. 1958 op-blz. 186 e.v. een voor juristen verhelderend opstel getiteld: „Le marché commun et la technique du droit public”, waarin de schrijver, Louis Cartou, de taken en bevoegdheden der verschillende organen van

de E.E.G. indeelt en bespreekt aan de hand van geijkte staatsrechtelijke begrippen.

Na de totstandkoming van de E.E.G. begint men zich allerwegen te bezinnen op de gevolgen van dit samengaan in Europees verband. Het aantal inleidingen, lezingen en preadviezen over de betekenis van de Europese Markt, in het algemeen dan wel voor bepaalde groepen of belangen, is schier verbijsterend. De oude, maar uiterst levenskrachtige Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel wijdde haar op 12 juni jl. gehouden 175e algemene vergadering aan „*De ruimtelijke ontwikkeling van Nederland in een nieuw Europa*” (70 blz., Haarlem 1958). Van dit veelomvattende onderwerp hadden drie zeer deskundige preadviseurs, t.w. Prof. Dr. Jac. P. Thyse, Ir. Th. P. Tromp en Mr. K. H. Gaarlandt ieder een aspect behandeld. Eerstgenoemde besprak o.a. de consequenties van de omstandigheid, dat ons land in internationaal verband gezien de functie vervult van havenagglomeratie aan de Rijnmond; Ir. Tromp wijdde aandacht aan het bedrijfseconomisch aspect en Mr. Gaarlandt behandelde enkele aspecten van streekontwikkeling. Het spreekt vanzelf, dat onze oostburen in bezinning niet achter blijven. In de Schriftenreihe zum Handbuch für Europäische Wirtschaft (een nuttige publikatie van teksten van verdragen etc.) verscheen een studie van Dr. E. Otto, getiteld „*Die Deutsche Industrie im Gemeinsamen Markt*” (174 blz., Bonn 1958).

Een overzicht van de verwachte gevolgen van de E.E.G. voor de wereldhandel vindt men in La Documentation Française, Notes et Etudes Documentaires van 25 april 1958 („*Les incidences possibles de la Communauté économique européenne et notamment du marché commun sur le commerce international*”, 40 blz.); tekst van een rapport van het Secretariaat van de G.A.T.T. van november 1956.

De American Management Association publiceert in „*The European Market*” (220 blz., New York 1958) een overzicht van de E.E.G. ten behoeve van de Amerikaanse producent. Hierin wordt speciaal de nadruk gelegd op de voor de Verenigde Staten van belang zijnde aspecten van de E.E.G. (buitentarieven e.d.).

Een der meest fundamentele problemen van de E.E.G. wordt besproken door A. Cotta in de Revue d'économie politique (blz. 549-589) onder de titel „*Les taux de change flexibles dans le cadre du marché commun*”. De schrijver begint met te constateren, dat het E.E.G.-verdrag een innerlijke tegenstrijdigheid vertoont, doordat het zich een vrij internationaal ruilverkeer en volledige werkgelegenheid ten doel stelt, terwijl het deze doeleinden wil bereiken binnen een systeem van vaste wisselkoersen. Deze drie desiderata zijn, zoals de praktijk van de gouden standaard heeft geleerd, niet altijd met elkaar verenigbaar. De voor de hand liggende uitweg uit deze impasse, namelijk de toepassing van een systeem van flexibele wisselkoersen, stuit op een aantal overbekende bezwaren, waarvan er enkele nader door de schrijver worden besproken. Cotta's theoretische analyse leidt echter tot de o.i. zeer verstandige slotsom dat, in tegenstelling tot het in het E.E.G.-verdrag bepaalde, een systeem van (geheel of gedeeltelijk) flexibele wisselkoersen zeker niet a priori mag worden verworpen.

Hij komt in dezen tot dezelfde conclusie als J. E. Meade, die in zijn bijzonder helder artikel „*The Balance-of-Payments Problems of a European Free-Trade Area*” (The Economic Journal, september 1957, blz. 379-396) dit probleem in een wijder verband heeft besproken, evenwel zonder even diep als Cotta op het specifieke probleem der wisselkoersaanpassing in te gaan.

Ernst Engel heeft met een vijftal andere ambtenaren van het Departement van Landbouw van Sleeswijk-Holstein een onderzoek ingesteld naar de gevolgen van de gemeenschappelijke markt voor de Duitse landbouw; de resultaten van deze studie zijn neergelegd in: „*Die Agrarwirtschaft im gemeinsamen Markt*”, (206 blz., Hamburg 1957). Het bevat o.a. 70 tabellen en vormt leerzame lectuur voor degenen, die bij ons leiding moeten geven bij de aanpassing van de landbouwproductie aan de situatie, welke als gevolg van de verdragsbepalingen en de ter uitvoering daarvan te treffen regelingen zal ontstaan.

In het door het Leuvense Centrum voor Economische Studiën uitgegeven rapport over „*Perspectieven voor de Landbouw in de Euromarkt*” (203 blz., Leuven 1958) constateren de schrijvers, C. Boon, A. de Tavernier en G. Geens, dat de bepalingen over de landbouw in het E.E.G.-verdrag zo weinigzeggend zijn, dat zij zowel het extreemste dirigisme als de meest verstandige vrijheid toelaten. Het boek tracht deze leemte te vullen. Hoewel goed gedocumenteerd en weldoordacht, is het toch in zoverre onbevredigend, dat het geen duidelijk standpunt aanneemt ten aanzien van het centrale — en in Nederland zo actuele — probleem der landbouwsubsidies.

Dr. A. de Leeuw acht in zijn artikel: „*Marché Commun européen et législation agricole*” (Journal de Droit International et de Droit Comparé 1958, no. 2-3, blz. 206-219) aanvulling van de Belgische agrarische wetgeving dringend gewenst, opdat de gemeenschappelijke markt geen desastreuze gevolgen zal hebben voor de nodig sanering behoevende Belgische landbouw.

De „Revue Internationale du Travail” van april 1958 opent met een gedegen studie van H. Niehaus over „*Les effets du marché commun européen sur l'emploi et la situation sociale dans l'agriculture*”. Hierin stelt hij o.a., dat het E.E.G.-verdrag ten onrechte geen onderscheid maakt tussen produkten van agrarische en die van industriële aard ten aanzien van de percentages waarmee de douanetarieven achtereenvolgens verlaagd zullen worden.

Nog staan de mededingingsregels in het E.E.G.-Verdrag in het brandpunt van de belangstelling. De wnd. president van de rechtbank te Zutphen was de eerste rechterlijke autoriteit, die geroepen werd een oordeel te geven over de draagwijdte van deze reeds beruchte regels. In een sterk gemotiveerd vonnis, dat is opgenomen in de-N.J. 1958 onder no. 426, verwierp hij de opvatting, dat de artikelen van het verdrag omtrent de mededinging reeds nu de burgers rechtstreeks zouden binden.

Dit vonnis heeft in en buiten Nederland aandacht gekregen (zie „E.-S.B.” van 20 augustus 1958, blz. 644-646, Dr. E. W. Meier, Betriebsberater van 20 september 1958, blz. 931-933, noot van Dr. E. Steindorff en Sociaal-Economische Wetgeving, september 1958, blz. 261-268, Mr. P. Blaisse).

Op 26 augustus jl. stelde het lid der Eerste Kamer Prof. Mr. A. N. Molenaar naar aanleiding van een opstel over de artt. 85-90 van het E.E.G.-verdrag door Dr. Karl Schilling (*Europäisches oder deutsches Kartellrecht? Die Gegenwart* (no. 6) no. 308, 1958, blz. 186) enige vragen aan de Minister van Economische Zaken, die deze op 12 september beantwoordde. De bij de totstandkoming van het verdrag opgestelde interpretatieve verklaring betreffende de kartelbepalingen, welke door Schilling aan het licht werd gebracht, treft men ook aan in Blaisse's boven aangehaalde bespreking.

Helder, doch niet zeer oorspronkelijk, is het opstel „*Les*

pratiques commerciales restrictives et le Traité du marché commun" van Robert Fabre in de Revue du Marché Commun (juli-augustus 1958, blz. 260-268), dat behalve de bekende strijdvragen de verhouding tussen de verdragsregels en de Franse wetgeving op dit gebied behandelt, een thema, waarover Albrecht Spengler („*Abgrenzung zwischen dem G.W.B. und den Vorschriften für Unternehmen im E.W.G.-Vertrag*"), Wirtschaft und Wettbewerb 1958, blz. 73-89 en blz. 461-468) met betrekking tot het Duitse recht schreef. Spengler bespreekt ook nogmaals, op gedegen wijze, de vragen van uitleg van de artt. 85-90.

Ten slotte zij nog gewezen op een artikel van A. A. van Ameringen („*Europese Economische Gemeenschap en Kartelwezen*") in de Naamloze Vennootschap van september 1958 (blz. 99-103), waarin de schrijver zich o.a. verdiept in de vraag, welke praktische consequenties voor het bedrijfsleven kunnen voortvloeien uit de verschillende mogelijke wijzen van uitwerking van de kartelbepalingen in het E.E.G.-verdrag. Het reeds eerder genoemde supplement op de American Economic Review van mei 1958 bevat ook een preadvies van R. C. Dixon over „*European policies on restrictive business practice*". Hierin komt de schrijver tot de slotsom, dat uiteindelijk het instellen van de gemeenschappelijke markt toch wel een vermindering zal teweegbrengen van de in het algemeen vrij sterke kartellisering in West-Europa.

De Utrechtse hoogleraar Prof. Mr. G. H. C. Bodenhausen zette zijn mening over „*The effect of the European Common Market and Free Trade on Industrial Property*" (17 blz.) uiteen voor de Britse groep van de International Association for the Protection of Industrial Property. Dr. W. Gotzen werkte zijn in de eerste bladwijzer vermelde artikel in La Propriété Industrielle uit in de Revue Trimestrielle de Droit Commercial (april-juni 1958, blz. 261-303): *La propriété industrielle et les articles 36 et 90 du Traité instituant la C.E.E.*

Wie een indruk wil krijgen van de belastingheffing in de landen die deelnemen aan de E.E.G., heeft een keuze uit diverse geschriften. Het Bundesverband der Deutschen Industrie publiceerde een *Synoptische Darstellung der Steuersysteme in den Mitgliedstaaten der europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*. De reeds eerder verschenen nos. 32 en 33 van Les Cahiers Fiscaux du Patronat Français bevatten „*Aperçus sur la Fiscalité de nos partenaires du Marché Commun*". Een nog ruimer gebied bestreekt de Federation of British Industries met haar uitgave „*Taxation in the proposed European Free Trade Area*", waarvan reeds een tweede druk nodig bleek.

Een goede inleiding tot het zeer gecompliceerde vraagstuk der harmonisering van de belastingen in de E.E.G. vormt het recente boekje van C. Ganser en H. Wilhelmi, getiteld „*Harmonisierung der Steuersysteme in der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*" (47 blz., Deutsche Vereinigung für internationales Steuerrecht 1958).

In „*Monetaire Aspecten van een Gemeenschappelijke Markt*" („Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting van de Nationale Bank van België", augustus 1958, blz. 93-103) onderzoekt Dr. Otmar Emminger, lid van het Directorium van de Deutsche Bundesbank, de vraag of, en hoe, het mogelijk is de invloed van evenwichtverstoringe ontwikkelingen op de handelsvrijheid in de gemeenschappelijke markt te voorkomen of te neutraliseren.

N. Kohlhase betoogt in „*Kreditpolitik und Kapitalverkehr im Gemeinsamen Markt*" („Europäische Wirtschaftsgemeinschaft", (E.W.G.) 31 augustus 1958, blz. 313-317),

dat voor het bereiken van evenwicht in de betalingsbalansen van de deelnemende landen, bij een hoge bezettingsgraad der produktiefactoren en een stabiel prijsniveau, de politiek der Centrale Banken der deelnemende landen dient te worden gecoördineerd, en dat deze banken tevens onafhankelijker dienen te worden van de nationale regeringen. De schrijver staat een systeem voor, dat gelijkenis vertoont met het Federal Reserve System in de Verenigde Staten.

Hetzelfde nummer van E.W.G. bevat een inleidend artikel, getiteld „*Die Europäische Investitionsbank startet*". Daarin bespreekt Dr. Dr. Von Spindler zonder grote theoretische diepgang doel, werkwijze en interne organisatie van de Bank, in wier raad van bestuur hij zitting heeft. Weinig nieuws biedt ook een soortgelijk artikel van Charles Penglaou („*Le Financement de la Communauté Economique Européenne*" in Revue Economique, januari 1958, blz. 41-64).

Leiden. EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

INGEZONDEN STUK

Prijstabilisatie, inflatoire druk en overbesteding

Mr. W. J. Wijnberg te Haarlem schrijft ons:

Het naschrift¹⁾ van de heer Van Amelsvoort naar aanleiding van mijn commentaar op zijn artikel „Prijstabilisatie, inflatoire druk en overbesteding" noopt mij tot een wederwoord.

De heer Van Amelsvoort zegt het jammer te vinden, dat ik niet gemotiveerd heb waarom de vermindering van sociale lasten voor de werkgevers in 1957 en de uitkering-inéens in 1956 bij de berekening van de loonstijging in 1957 buiten beschouwing moesten blijven. Ik geloof, dat' hij hiermede de zaak omdraait.

Bij een beoordeling van de ontwikkeling van het loonpeil pleegt men in het algemeen het loonpeil in verband te brengen met de uit de arbeidsovereenkomst voortvloeiende en met de verrichte arbeid rechtstreeks verband houdende tegenprestatie. Uit het naschrift van de heer Van Amelsvoort blijkt, dat hij in zijn artikel het loonpeil enerzijds in verband heeft gebracht met het inkomen uit arbeid en anderzijds met de arbeidskosten en daarmede meer componenten in het onderzoek naar veranderingen in het loonpeil heeft betrokken dan de hogergenoemde.

Hiertegen bestaat uiteraard geen enkel bezwaar, mits dan ook duidelijk wordt gemotiveerd welke additionele componenten dienen te worden meegeteld. Doet men dit niet, dan bestaat het gevaar, dat het resultaat een geheel verkeerde indruk wekt. Er is een aanzienlijk verschil in nuance tussen de conclusie, dat in 1957 de kosten van het levensonderhoud aanmerkelijk meer zijn gestegen dan de lonen en die, dat, ofschoon de stijgingen van prijzen en lonen gelijke tred hielden, het reële inkomen uit arbeid minder bedroeg dan in 1956, als gevolg van het feit, dat in het laatstgenoemde jaar boven het loon een eenmalige uitkering op grond van de goede bedrijfsresultaten in 1955 werd verstrekt. Men zou zich overigens nog kunnen afvragen

¹⁾ „E.-S.B." van 22 oktober 1958.

waarom de heer Van Amelsvoort, wanneer hij loon als inkomen uit arbeid beschouwt, wel rekening houdt met de uitkering-ineens in 1956, doch niet met winstaandelen en andere uitkeringen uit de winst in 1957 en waarom hij de verhoging van de kinderbijslag in 1957 niet in aanmerking neemt. Ook van de kinderbijslag kan gezegd worden, dat zij een component vormt van het inkomen uit arbeid, die op het verbruik invloed uitoefent.

De heer Van Amelsvoort stelt voorts, dat uit een oogpunt van arbeidskosten uitkeringen in de vorm van winstaandelen naar hun aard niet tot de kosten mogen worden gerekend, doch dat de uitkering-ineens in 1956 daar wel toe behoort. Blijkens het regeringscommuniqué van 19 maart 1956 is echter het uitgangspunt voor de uitkering-ineens geweest, dat zij uit de winst zou mogen worden verstrekt. Bij de berekening van de uitkering kon dan ook rekening gehouden worden met bestaande winstdelings- en daarmee te vergelijken regelingen op grond waarvan de werknemers reeds een aandeel in de bedrijfsresultaten van 1955 hadden ontvangen. Het moet daarom worden betwijfeld of bij de beoordeling van de loonbeweging als factor in de beweging van het algemene kostenpeil wezenlijk onderscheid tussen de uitkering-ineens en uitkeringen uit de winst gemaakt kan worden.

Ik zou willen besluiten met erop te wijzen, dat het geenszins in mijn bedoeling heeft gelegen kritiek uit te oefenen op de strekking van het artikel van de heer Van Amelsvoort. Ik heb slechts naar voren willen brengen, wat de heer Van Amelsvoort thans zelve concludeert, namelijk dat de benadering van het reële loonpeil een zaak is, waarbij grote voorzichtigheid is vereist.

NASCHRIFT

Het doet mij genoegen dat de meningsverschillen tussen de heer Wijnberg en mij grotendeels schijnbaar zijn gebleken. De kwestie van de uitkering ineens is voor mijn betoog niet van groot belang, omdat zij niets toe- of afdoet aan de loonkostenstijging van 1955 op 1957. Het is trouwens ook een punt waarover gemakkelijk verschil van mening kan blijven bestaan. Het argument dat de heer Wijnberg aanvoert is sterk, maar lijkt mij niet afdoende. Regeringscommuniqué's zijn niet zonder meer beslissend in de kwestie of bepaalde uitgaven naar hun aard tot de kosten behoren.

De misverstanden ontstaan door mijn terminologie hebben mij overigens toch wat verwonderd. Ik heb de gewraakte termen in dezelfde zin gebruikt als die waarin zij in de jaarlijkse publikaties van De Nederlandsche Bank en het Centraal Planbureau worden gehanteerd. Ook wordt het loonpeil in deze en in tal van andere overzichten van de economische ontwikkeling in verband gebracht met het verbruik en het kostenpeil. Ik meende dus, mij te hebben aangesloten bij het gangbare gebruik en achtte mij daarom ontslagen van de plicht een en ander toe te lichten.

Als er voldoende statistische gegevens over winstaandelen, kinderbijslag e.d. ter beschikking waren geweest, had ik deze inkomenscomponenten zeker meegeteld. Mede met het oog op de gebrekkige statistische gegevens over het loonpeil (c.q. het niveau van het inkomen uit arbeid) heb ik er in mijn artikel al op gewezen dat het slechts als een globaal onderzoek kon gelden.

¹s-Gravenhage.

M. VAN AMELSVOORT, ec. drs.

C. Northcote Parkinson: De wet van Parkinson; oefeningen in beleid. Met illustraties van Oscar Lancaster. Scheltema & Holkema N.V., Amsterdam 1958, 163 blz., geb. f. 6,90.

Onder bovenstaande titel is een vertaling in het Nederlands verschenen van „Parkinson's Law or the Pursuit of Progress”, het boekje, dat in korte tijd ook in ons land een zo grote faam heeft verworven. Aan hetgeen wij in „E.-S.B.” van 17 september jl. over de Engelse editie schreven, hebben wij slechts een enkele opmerking toe te voegen. Allereerst deze: de Nederlandse uitgave geeft hier en daar iets meer dan de Engelse. Daardoor behoeven wij degenen, die ons vroegen „Wie is deze Parkinson toch?”, niet langer het antwoord schuldig te blijven. Op het titelblad staat n.l. vermeld: „Hoogleraar aan de Universiteit van Malakka”. Voorts heeft de vertaler, Paul Nijhoff Asser, enkele o.a. aan Nederlandse literatuur ontleende voetnoten ingelast, waarmee hij wil aantonen, dat de wet van Parkinson ook hier te lande van toepassing is en ... in wezen tevens verraadt aan de algemene geldigheid van deze wet te hebben getwijfeld. Deze twijfel is natuurlijk misplaatst.

De Nederlandse uitgave geeft ook iets minder dan de Engelse: op blz. 64 van laatstgenoemde komen 13 regels voor, waarnaar wij op blz. 91 van de vertaling vergeefs hebben gezocht. Deze „omissie” verstoort overigens de gang van het betreffende opstel niet. De vertaler heeft zich, met veel gevoel voor Parkinsons bedoelingen, goed van zijn niet eenvoudige taak gekweten. Enkele slordigheidjes heeft hij toch blijkbaar niet kunnen vermijden. Bijv.: als doven, zoals het Engels dat zo fraai uitdrukt, „cup their ears” houden zij de oren niet vast, maar de handen achter de oren; de voorzitter, die zegt, dat de penningmeester „will report”, laat hem niet het rapport voorlezen, maar verslag uitbrengen, en werknemers trachten door het aanstellen van ondergeschikten niet zich, maar hun positie te verbeteren. Dat de vertaler niet steeds wist, wat hij met het woord „administration” aan moest, zij hem, in het besef, dat hij de eerste niet is en zeker de laatste niet zal zijn, gaarne vergeven. Wij haasten ons dan ook — overeenkomstig het bij recensies van goede boeken heersende gebruik — te verklaren, dat „deze opmerkingen niets afdoen aan ... enz. enz.”. Er is weinig moed voor nodig ook de fraai uitgevoerde Nederlandse editie een willige markt te voorspellen.

Z.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De aanvulling van de schatkistpapierportefeuille van De Nederlandsche Bank is per slot van rekening niet gekomen van de zijde van de Staat, maar zij is te danken aan de Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij. De Bank heeft van genoemde maatschappij nl. f. 125 mln. schatkistpapier overgenomen. Deze stamden uit het afgelopen voorjaar, toen Koninklijke voor ruim f. 860 mln.

een beroep op de kapitaalmarkt deed. Een gedeelte van de — in niet geringe mate uit het buitenland afkomstige — emissie-opbrengst werd door Koninklijke in schatkistpapier belegd, hetwelk thans grotendeels aan de Bank is verkocht.

Voor de tegenwaarde heeft de Bank grotendeels deviezen aan Koninklijke ter beschikking gesteld. Naar men aanneemt betreft het hier vnl. ponden, die o.a. verkregen zijn doordat de Bank als tegenprestatie de guldensrekening van de Bank of England heeft gecrediteerd. Deze zou de aldus verworven guldens (f. 55 mln.) tijdelijk aan de Nederlandse Staat hebben toevertrouwd, aldus de in geldmarktkringen roulerende verklaring.

Deze reeks van transacties kan dienen om nog weer eens duidelijk te illustreren welk een enorme invloed een grote maatschappij als Koninklijke kan hebben op onze geld-, deviezen- en kapitaalmarkt. Het afstaan van het in februari verworven schatkistpapier betekent als bovenstaande veronderstellingen op waarheid berusten, dat de Staat a.h.w. de tweede keer de (tijdelijke) beschikking krijgt over een gedeelte van de emissie-opbrengst, de eerste keer door de rechtstreekse plaatsing van papier bij Koninklijke, de tweede keer nu de Bank of England de tegenwaarde van de aan Koninklijke ter beschikking gestelde ponden aan de Nederlandse Staat heeft toevertrouwd. De belangrijkste consequentie is, dat de Bank weer onbelemmerd openmarkt-politiek kan gaan voeren; haar portefeuille is toegenomen met het equivalent van een verhoging van het kaspercentage met 2½ pCt.

Gezien de transactie Koninklijke wekt het geen verwondering dat de weekstaat per 1 december een daling van de deviezenvoorraad vertoont. Opvallende mutaties zijn hier nog de aanmerkelijke daling van het tegoed der banken met bijna f. 200 mln., ten gevolge o.a. van de aanwas van de bankbiljettencirculatie en de storting op de staatslening; laatstgenoemde factor veroorzaakte juist een stijging van het tegoed van de Schatkist.

Het officiële callgeldtarief bleef onveranderd 1½ pCt., maar wie voor wat langer van zijn geld af wilde kon aanmerkelijk meer krijgen, voornamelijk doordat de gemeenten kennelijk met smart wachten op het geld, dat 5 januari a.s. zal binnenkomen in verband met de storting op de jongste lening ten laste van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

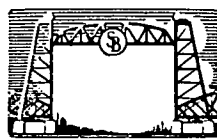
De kapitaalmarkt.

Noch in Wall Street, noch op het Damrak hebben zich op het gebied van de aandelenkoersen tijdens de verslagweek schokkende gebeurte-

nissen voltrokken, zoals door het koersstaaltje wordt bevestigd. Men hoort in de Verenigde Staten nog weinig van „belastingverkopen”, die aan het eind van elk jaar steeds van zich laten horen, althans in die landen waar gerealiseerde vermogenswinsten en verliezen fiscale consequenties hebben. Te oordelen naar de M. v. T. op de ingediende Wet op de Inkomstenbelasting 1958 is een dergelijke vermogenswinstbelasting in het Kabinet nog niet ter sprake geweest, maar er wordt in deze M. v. T. opvallend veel over dit onderwerp gesproken, bijv. in het kader van de herkapitalisatieregeling.

De Londense Times constateerde dat Nederlandse aandelen ook voor de Engelse belegger aantrekkelijk zijn. Maar, merkt het blad op, als men de „grote vier” buiten beschouwing laat, „lack of marketability is the outstanding disadvantage of an investment in any Dutch company”. Daarom vestigt „The Times” de aandacht op de aandelen Robeco. Geheel afgezien van de vraag, of een dergelijke aankoop een oplossing dan wel een verschuiving van het incurantheidsvraagstuk betekent, is het zeer wel denkbaar dat door deze en dergelijke aanbevelingen de aandelen Robeco langzamerhand het karakter van „internationals” aan het krijgen zijn. Opvallend bijv. is, dat, volgens een berekening van de Vereeniging voor den Effectenhandel, op de lijst van de 10 aandelen die in november de grootste effectieve omzet hebben bereikt, aandelen Robeco de vierde plaats

(Advertenties)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

FINANCIERING GOEDERENTRANSACTIES

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 30 november 1958

Kas, Kassiers en Dag-geldleningen . . . f	86.991.766,98	Kapitaal f	49.000.000,-
Nederlands		Reserve „	21.500.000,-
Schatkistpapier „	473.400.000,-	Bouwreserve „	1.000.000,-
Ander Overheidspapier „	27.300.640,44	Deposito's op Termijn „	358.259.830,11
Wissels „	28.417.288,30	Crediteuren „	706.361.849,31
Bankiers in Binnen- en Buitenland. „	81.197.574,35	Geaccepteerde Wissels „	622.166,97
Effecten, Syndicaten en Waarden. „	44.915.664,08	Door Derden	
Prolongaties en Voor-schotten tegen Effecten „	31.236.392,67	Geaccepteerd „	279.097,98
Debiteuren „	387.891.866,14	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	35.507.471,83
Deelnemingen (incl. Voorschotten) „	6.179.223,24		
Gebouwen. „	5.000.000,-		
	<u>f 1.172.530.416,20</u>		<u>f 1.172.530.416,20</u>

innemen, na Philips, Unilever en Koninklijke, en nog vóór A.K.U.

Niet alleen in Nederland heeft belegging via beleggingsfondsen een grote vlucht genomen, maar in vele landen is dit het geval. De pas in Engeland opgerichte „British Shareholders Trust”, die dezer dagen 5 mln. aandelen à 10 s. aanbod (effectief £ 2½ mln.), werd onmiddellijk overtekend.

Volgens officiële mededelingen moest op de inschrijving die tijdens de verslagweek openstond op de f. 100 mln. 4½ pCt. obligaties B.N.G. à 97¾ pCt. „een belangrijke reductie” worden toegepast. Dit vage communiqué vermag nauwelijks de nieuwsgierigheid te bevredigen, vooral nu bij de vorige grote emissie — die ten laste van de Staat — precies werd aangegeven hoe belangrijk die reductie dan wel was geweest. Om het succes te kunnen beoordelen zullen wij nu de eerste koersen moeten afwachten, ofschoon ook deze niet altijd alles zeggen. Zo noteren de 30 oktober jl. geëmitteerde rentespaarbrieven, waarvan de afgifte reeds na twee dagen moest worden stopgezet, momenteel 100 pCt. Aangezien deze koers incl. één maand interest is, doen zij in feite een disagio.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1958	28 nov. 1958	5 dec. 1958
Algemeen		168	239	238
Internat. concerns		237	348	348
Industrie		126	166	168
Scheepvaart		117	149	149
Banken		106	132	130
Indon. aand.		64	99	98
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 147,30	f. 190,40	f. 188,30	
Unilever	311¼	445¼	460¼	
Philips	230½	413	417¾	
A.K.U.	142½	238½	237¾	

GEZOCHT Exemplaren van het in 1945 bij De Bussy uitgegeven boekwerk:

ASPECTEN DER NEDERLANDSCHE IJZER EN STAAL PRODUCEERENDE INDUSTRIE

Auteur: Dr. J. F. G. M. de Meyer, met een Ten Geleide van Ing. F. Q. den Hollander.

Het boek is sedert 1946 uitverkocht. Met goed gebruikte exemplaren wordt genoeg genomen. Brieven onder no. E.-S.B. 41-2, Drukkerij Roelants, postbus 42, Schiedam.

	2 jan. 1958	28 nov. 1958	5 dec. 1958
Kon. N. Hoogovens	241	332	330
Van Gelder Zn.	170	188	185¼
H.A.L.	132¾	152¾	150¾
Amsterd. Bank	191¼	244¾	239
H.V.A.	84¾	128¾	127¾
Staatsfondsen			
2½ pCt. N.W.S.	59¾	59½	59½
3½ pCt. 1947	85¼	89¼	89¼
3¼ pCt. 1955 I	81¼	87¾	87
3 pCt. Grootboek 1946	80¼	88	87¾
3 pCt. Dollarlening	90	90¾	91
Diverse obligaties			
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	84	90¼	90¼
3¼ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	79¾	83¾	83¾
3¼ pCt. Nederl. Spoorwegen	84½	89	89½
3½ pCt. Philips 1948	90	93	93¼
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	80	82¾	82¾
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	104¾	109¾	109¾
New York			
Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	439	555	557

M. P. GANS.

Op het bureau van de Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat kan worden geplaatst een

ECONOOM

met ruime ervaring. Betrokkene zal worden belast met het opstellen van economische adviezen op waterstaatsgebied. Aanstelling zal geschieden in een der rangen van wetenschappelijk ambtenaar. Het salaris wordt vastgesteld naar kennis en ervaring en zal maximaal f. 1192,- p. m. bedragen. Leeftijdsgrenzen 35 en 45 jaar. Soll. met opgave van opleiding, huidige en vroegere werkring en referenties onder no. 1275/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) binnen veertien dagen in te zenden aan het bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

Voor de
particuliere belegger
het aangewezen
advies-orgaan

Verschijnt 1 keer p. 14 dagen

Vraagt gratis proefnummer

Administratie Bel-Bel
Postbus 42 - Schiedam

VERENIGDE PHARMACEUTISCHE FABRIEKEN N.V.
(fabrikante van o.a. de Zwitsal-produkten)
gevestigd te Apeldoorn

vraagt:

DIRECTIE-SECRETARIS

in staat de Directie te assisteren met betrekking tot het beleid en het beheer van de onderneming. Gedacht wordt aan een

JURIST of ECONOMO

met belangstelling voor een dienende, maar niet onzelfstandige, afwisselende taak.

Deze laatste zal niet alleen komen te liggen op het vakgebied in engere zin van de aan te stellen functionaris, maar bijv. ook op organisatorisch, administratief en commercieel terrein. Leeftijd tot plm. 35 jaar.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties, welke met discretie zullen worden behandeld, worden ingewacht onder no. 3065 bij het

PSYCHOLOGISCH INSTITUUT DER BIJZONDERE FACULTEIT,
Gedempte Oude Gracht 90, Haarlem.

N.V. ROTTERDAM-RIJN PIJPLEIDING MAATSCHAPPIJ

GEVESTIGD TE 's-GRAVENHAGE.

5¹/₄ pCt 17¹/₂-jarige obligatielening,

groot nominaal f 60.000.000,-,

in stukken groot f 1000,- aan toonder.

Met verwijzing naar het prospectus d.d. heden berichten ondergetekenden, dat zij de inschrijving op
nominaal f 30.000.000,- obligaties van bovengenoemde lening
openstellen op

WOENSDAG 17 DECEMBER 1958

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij hun kantoren te **Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam**, voor zóver aldaar gevestigd,

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V. AMSTERDAMSCHЕ BANK N.V. PIERSON, HELDRING & PIERSON

DE TWENTSCHE BANK N.V.

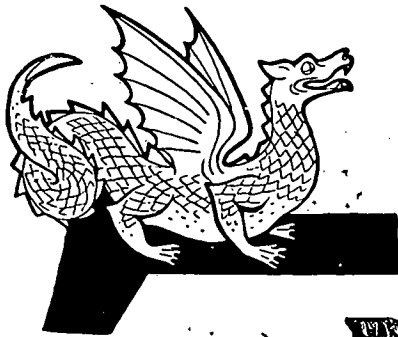
HOPE & CO.

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAMSCHЕ BANK N.V.

THEODOOR GILISSEN

Amsterdam,
's-Gravenhage, 10 december 1958.
Rotterdam,

Een werkelijk ideaal cadeau ★
is en blijft het prachtige boek,
gewijd aan het
prinsessejacht

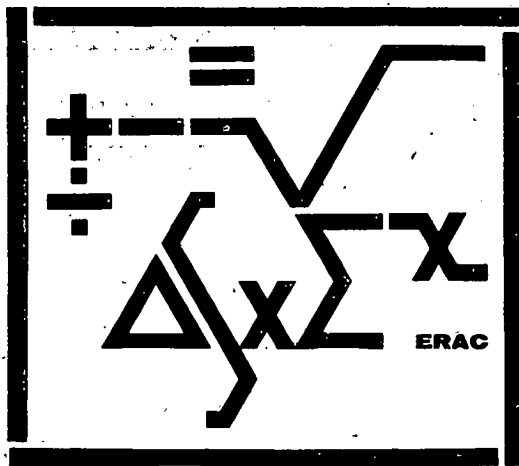
De Groene Draeck

boeiend geschreven
en luisterrijk geïllustreerd.
Prijs slechts f 9,50.

★ Een relatiegeschenk
bij uitnemendheid!

Vraagt U eens om
inlichtingen (0 1800—
69300 toestel 1)

Verkrijgbaar bij Uw boekhandelaar, dan wel bij de
uitgever N.V. Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants te Schiedam.

geheugen

20.000 decimale cijfers

capaciteit

138.000 logische beslissingen/ minuut

78.000 optellingen/ minuut

De IBM 650, een universele machine, werd reeds toegepast voor:

- Actuariële berekeningen
- Antenne-berekeningen
- Brug-constructies
- Cam-design
- Destillatie-kolommen
- Irrigatie-problemen
- Kadaster-berekeningen
- Kernreactor-berekeningen
- Operational Research
- Pijpleidingen
- Stabiliteitsberekeningen
- Statische berekeningen
- Sterkte-berekeningen
- Transformator-berekeningen
- Trillingsanalyse
- Vliegplantabellen
- Warmte-wisselaars
- en vele administratieve en commerciële toepassingen.

In het IBM Electronisch Reken- en Administratie-Centrum (ERAC) te Amsterdam staat de IBM 650, de meest gebruikte Computer ter wereld, op basis van een uurtarief te uwer beschikking. Deze elektronische reken- en administratiemachine wordt reeds door vele bedrijven en instellingen ingeschakeld bij de oplossing van hun wetenschappelijke, technische en administratieve problemen.

Een staf van deskundigen is beschikbaar om u bij de oplossing van uw problemen behulpzaam te zijn. Een uitgebreide programma-bibliotheek staat kosteloos te uwer beschikking.

IBM ERAC

Sarphatistraat 47-55, Amsterdam
Telefoon 740669-745900-746798